

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Frederiksh

MADS JEPSEN

PETER NANSEN

**JOURNALISTEN
FORFATTEREN
FORLÆGGEREN**

KØBENHAVN
„FOLKELÆSNING“S FORLAG
1912

PETER NANSEN

Af samme Forfatter udkom tidligere:

- THOMAS ALVA EDISON. En Historie for de Unge af Otto C. Lund. 1901.
- FRIDTJOF NANSEN. En Historie for de Unge af Otto C. Lund. 1902.
- GIUSEPPE GARIBALDI. En Historie for de Unge af Otto C. Lund. 1903.
- GRUNDTVIG ELLER BRANDES? Folkelige Nutidsbetragtninger. 1904.
- LEO TOLSTOJ. Af Otto C. Lund. 1905.
- FINLAND — DE TUSIND SØERS LAND. — 1906
- SOM MAN SAAR —. Nutidsbetragtninger. 1907.
- JEANNE D'ARC, JOMFRUEN FRA ORLEANS. 1908.
- MOD STRØMMEN. Af Jokum Jokumsen. 1909.
- JENS VEJMAND. En gammeldags Nutidsbetragtning. 1910.
- TRE FOLKELIGE FORFATTERE (Jens Skytte, Peder R. Møller, Zakarias Nielsen). 1910.
-

MADS JEPSEN

PETER NANSEN

JOURNALISTEN
FORFATTEREN
FORLÆGGEREN

KØBENHAVN

»FOLKELÆSNING«S FORLAG

1912

PETER NANSEN

»Jeg er slet ikke saa koldsindig, som jeg lader. Det er Skaberi det hele. Egenlig er jeg det mest fanatiske Menneske i Verden; men jeg har regnet ud, at man i enhver Henseende opnaar større Effekt ved kun at lade Vulkanen virke som en sydende Understrøm, der heder Jorden og en sjælden Gang overrasker med en lille Eksplosion.«   Alfred Mørck i »Julles Dagbog«.

»Du er skabt til at være *Ven* — d. v. s. En, der gør Andre Tjenester, En, der gaar Andres Ærinder. Du er fanatisk. De, hvem Du giver dit Hjærte, har Dig i deres Magt. Og Du er god at have til Raadighed, thi Du er klogere og ivrigere end de fleste.«
Judith til Paul i »Judiths Ægteskab«.

Kjøbenhavn, den 16 Nov. 18

Hr. M. Jepsen:

Deres Brev om Adressen er

Waldemarsgade 20

Kjære Paa for Deres' skænske

de Erindringer. Og som

jeg har læst de - som sagt

Journaler, som som Fæst-

ningsmiddel - er kommet

Dem for Deres' bemærkning

De er og efter mig har

rammen om Det De er

for Ordene om af de mere

forstaaende bemærkning. F.

94. 1901-07, De er

den eneste, der sagde om
Lars. Petersen: Boy nok
der, der havde sagt om
den.

Tom Arnesen: hvem
og den for end hvad
vilde. Indimellem og
for mange gode kendt.
for hansen, de
gik blev af det en
dag er søn mig

Arnesen

Arnesen

Peter Arnesen.

•

Denne lille Bog er Særtryk
af en Række Artikler i Uge-
bladet »Folkelæsning«. *M. J.*

MISFORNØJELSEN med den nuværende Ledelse af Aktieselskabet Gyldendals Forlag har i de sidste Aar bredt sig til stadig videre Kredse af vort Folk. Flere og flere indser, at det af mange Grunde ikke gaar an, at Danmarks største og betydeligste Forlag atter og atter lægger Navn til Bøger, der vanskelig kan unddrage sig Betegnelsen Smudsliteratur.

Og da nu Hr. *Peter Nansen* selv har paataget sig det fulde Ansvar for disse Bøger og for, at Gyldendals Forlag i det hele har ladet »Moralen dale«, er det kun ret og rimeligt, at Harmen først og fremmest har vendt sig mod ham.

Under den Pennefejde, som denne Protestbevægelse har fremkaldt, har det imidlertid været ganske ejendommeligt at se, hvilke Forfattere — og de er naturligvis paa Gyldendals Forlag alle — der har støttet Hr. Nansen.

Ivrigst var Professor *Vilhelm Østergaard*. Han er Redaktør af Gyldendals Bibliotek,

har som saadan og paa anden Vis i mange Aar været fast knyttet til Forlaget og mener sig sikkert af den Grund forpligtet til at rykke i Marken paa Firmaets Vegne.

Han peger stolt paa de mange Klassikere, som Gyldendal har udsendt i Folkeudgave. Og glemmer helt, at Gyldendal her kun har efterlignet det Eksempel, som er givet andetsteds. Vor Tid er jo de billige Bøgers Tid, — i alle Lande sælger man Bøger til Priser, man tidligere ansaa for umulige. De Herrer Nansen og Østergaard har paa dette Omraade vist sig at være gode og driftige Forretningsmænd, der er fulgt med Strømmen. At Nationen af den Grund skulde vise sig særlig taknemlig mod dem, synes en Smule fordringsfuldt. Og for Resten bestaar Hr. Nansens Forhold til den gode Literatur — den ældre som den yngre — jo udelukkende i dette: han *sælger* den; han har — af visse Aarsager — intet gjort for at støtte den eller hjælpe den frem.

Den næste, der rykkede Hr. Nansen til Undsætning, var saamænd Hr. *Valdemar Rørdam*. Hr. Rørdam er en fædrelandssindet Mand, der sætter store og stærke Ord ind paa at vække vort Folk til Virkelighedssans og Ansvarsfølelse. I sin Digtning har han

bl. a. bestræbt sig herfor ved at skænke Folket »Gudrun Dyre«, en nansensk Forførelsesdigtning i grundtvigiansk Højskoleudgave, og her stiller han sig straks og selvfølgelig uden Forbehold paa Hr. Nansens Side.

Man vil senere i disse Betragtninger se, at han har vægtige Grunde for sin Optræden. Heller ikke han er nemlig uden Ansvar for Forlagets Kurs.

Men er man i og for sig ikke saa forbavset over at finde Mænd som disse i Hr. Nansens Garde, vækker andre Navne éns udelte Undren.

Blandt Hr. Nansens varmeste Forsvarere findes en Forfatterinde som *Ingeborg Maria Sick*. Hun har offenkjærlig baade med Mund og Pen sagt god for Hr. Nansen. Trods hans egen Produktion — den helt igennem usædelige »Julies Dagbog«, den raffineret blasfemiske »Maria«, Bøger, der skulde synes at krænke en kysk og religiøs Kvinde til Bunden af hendes Sjæl, — trods »Camillo Cantori og hans Koner«, »Den farlige Alder«, »Den elskede Eva« osv. er Frk. Sick emsig optaget af at dække Hr. Nansen, at fortone Ansvarret, at prise hans fine og retsindige Natur som Forlægger. Og Frk. Sick gør endda i sine Bøger et udtalt religiøst Indtryk!

Og en Mand som *Johannes Vedel*, den udmærkede »Smed fra Høve«, gaar endnu videre. Han ikke alene er begejstret for Forlæggeren, men han føler sig ogsaa sympa-

Ingeborg Maria Sick.

tisk tiltalt af *Forfatteren*. Den nansenske Digtning bliver for ham et Vidnesbyrd om en søgende Sjæl, der kæmper for at finde Fred, og alle Angreb paa Hr. Nansen Mangel paa kristelig Frihed og Forstaaelse.

Hr. Vedel er næppe naaet til dette kuriøse Standpunkt uden »Inger« og lignende Fænomener som Mellemlid, — men han er sikkert ikke den eneste, der ser saaledes paa det. Enkelte af de nansenske Produkter averteres jo allerede nu til Konfirmationen.

Og ligesom Frk. Sick kender »Smeden fra Høve« Hr. Nansen personlig, da ogsaa han faar Bøger ud paa Gyldendals Forlag.

Det er disse — og en lang Række lignende — Eksempler, som har fremkaldt denne Undersøgelse. Hvad er Hr. Peter Nansen? En Mand uden Mening. der staar lige sympatisk overfor Frk. Sick og Fru Michaëlis, Frk. Levetzow og Fru Henningsen? Et Menneske, der bestræber sig retsindig og redelig paa at gøre Ret og Skel til alle Sider? Eller en Fanatiker, der arbejder med bestemte Maal for Øje?

Man maa jo vel erindre, at Hr. Nansen ikke er en Mand, hvis Værk er skjult, hvis Meninger er ukendte. Lige fra sin grønne Ungdom har han fremsat sine Anskuelser med al ønskelig Tydelighed. Og vi vil da i det følgende betragte ham i hans tredobbelte Egenskab: som Journalist, som Forfatter og som Forlægger.

For at undgaa al taabelig Mistydning be-

tones her straks — og én Gang for alle —, at vi absolut ikke blander os i Hr. Peter Nansens Privatliv. Vi tør ikke nære nogen Tvivl om, at han som Menneske er uden Plet, varsom og forstaaende overfor anderledes tænkende, værdig til at sidde til Bords mellem Stiftprovst Paulli og Frk. Sick, drikende et Glas med Hr. Valdemar Rørdam paa Fædrelandets Velgaaende, nikkende mildt og venuesælt til Professor Østergaard, veksellende djærve Haandslag og muntre Gammens Ord med Smed Vedel, — vi under ham med Glæde Hæderspladsen, naar han er samlet med Literaturvenner som Konferensraad Heide, Højesteretssagfører Liebe, Etatsraad Hegel og de andre højfornemme Aktionærer i Gyldendals Forlag.

Det er kun, hvad der vender ud mod Offenheden, vi vil forsøge at værdsætte.

I. Journalisten.

„ . . . aldrig svigtet min Fane-Ed . . . “

Da »*Politiken*« stiftedes i Efteraaret 1884, blev Nansen straks Medarbejder ved Bladet, og han var en af dets ledende Mænd, lige til han ved Nytaar 1896 overtog Ledelsen af Gyldendals Forlag.

Han er født 1861, — Faderen, Sognepræst F. P. N. Nansen var en Søn af den bekendte Redaktør af »Berlingske Tidende«, M. L. Nathansen, — Student fra 1879, og han havde, før »*Politiken*« udkom, været Medarbejder først ved »Berlingske Tidende« og senere ved »*Nationaltidende*«.

Hvis man vil have Rede paa, hvem Nansen den Gang var, skal man læse hans bedste Bog: »*Fra Rusaaret*«.

Den skildrer den radikale Forandring, der foregaar med Student Emil Holm i Rusaaret, — ikke *Udvikling*, som Hr. Nansen i sin Efterskrift synes at mene, thi der er ikke

Antydning af Udvikling i disse Breve. Emil Holm er saa vist ikke bleven til nogen »selvbevidst og selvsikker Personlighed«, — han har, mest af Hensyn til sin Livsførelse, skiftet et Sæt Anskuelser med et nyt Sæt. Den Kamp, der i Følge Nansens Fremstilling skulde udvikle ham, er ikke sjælelige Brydninger eller nogen indre Krise, men kun Stræbet for at faa fat i de nødvendige Skillinger til at leve flot for, — og dette kan skabe Stræbere, men saa vist ikke Personligheder.

Imidlertid er den Forandring, der sker med Emil Holm, ganske sikkert parallel med den, der er foregaaet med Nansen, fra han blev Student, og til han som 23aarig ung Mand mældte sig til Tjeneste ved »Politiken«.

Meget har der ikke været at tabe. Skøndt han var fra et Præstehjem, har man Indtryk af, at han ligefrem har været immun overfor al kristelig Paavirkning. Man vil selv ved det grundigste Studium af hans »samlede Værker« ikke kunne finde Gnist af religiøs Forstaaelse eller Spor af religiøse Kampe. Forholdet er kun af rent udvendig Art.

Der er et Sted i »Unge Mennesker« en gammel, rar Tante, som gjerne vil have Fader og Søn forsonede. Faderen forlanger, at Sønnen »skal tro«, og denne kan ikke.

Saa siger den rare, gamle Tosse: »Kære Oscar, du er da ogsaa saa besynderlig stædig. Din Fa'r beder dig gøre ham en Tjeneste, og du siger Nej. Naar du saa endda kunde nævne nogen rimelig Grund?« Og da Svaret lyder, at han *kan* ikke, dekretterer den Gamle: »Det er mildest talt noget Vrøvl, Oscar. Du *kan* ikke. Hvad vil det sige? Da jeg var ung, troede jeg ikke, jeg kunde spise gule Ærter; men da Mo'r sagde, at jeg *skulde*, gik det meget nemt.«

Eksemplet er saa betegnende for den Farce-Tone, hvori Hr. Nansen finder det tjenligt at behandle det religiøse. Det naturalistiske Gennembrud er forlængst sket, Kampen mod Kristendommen sejrrig ført til Ende, og nu kommer Firsernes unge, kvikke Hoveder, der med et lidt blaseret Smil ser ned paa den Slags middelalderlige Kuriositeter!

Overalt møder man denne Opfattelse. »Elsker du mig!?« skriver den unge Provinsgaas i »Fra Rusaaret«. »Knuselsker du mig!? Er jeg sød, er jeg en lækker Katteskilling? Aa du, hvor jeg holder af dig! Blot du troede paa Gud, du skulde se, hvor du vilde være lykkeligt ved det! Det er dog det Eneste her i Livet, man har at holde sig til, naar man er bedrøvet.«

I et Brev, der smager mere af Liv end af Literatur, erklærer Emil Holm, at han »overfor Religionen al Tid kun har haft en *Kedsomheds-Fornemmelse*. . . . Lige fra jeg var en 6—7 Aar, blev jeg taget med i Kirke hver Søndag, og ved alle mulige festlige Lejligheder blev der holdt Bøn og sunget Salmer hjemme. Jeg kan endnu føle de Kvaler, jeg led som Barn for at holde mig vaa-gen i Kirken. Jeg maatte knibe mig i Armen, og jeg talte, Gud véd hvor mange Gange, Ruderne i de store Vinduer bag Alteret og Stenene i Midtergangen.« Og han nævner et Eksempel paa, hvordan en ret upassende, men undskyldelig Drengemunterhed ødelagde ham en Juleaften og efterlod i ham »hadefulde Tanker mod Gud«. —

I det Opgørs- og Oprørsbrev, han sender Faderen, tilstaar han, at det ikke blot er overfor det religiøse, han har skiftet Parti. Da han var hjemme, havde han ingen anden Mening end Faderens. »Fader har sagt« — »Fader mener« lukkede af for enhver selvstændig Tanke i Hjærnen. Saa meget stærkere bliver Trangen til at vælte de gamle Guder, da han kommer til København.

Og nu er det nationalliberale Parti netop et Parti i Opløsning. De store Navne, som

endnu dyrkedes ude i Provinserne, havde ligesom mistet noget af Glansen inde i Hovedstaden. »Nogen Begejstring træffer man ikke hos Højre herinde«, skriver Emil Holm hjem til sin Fader. »De fleste udtaler sig halvt misfornøjet, halvt spottende om Begivenhederne, og jeg har lagt Mærke til, at Mange, selv de, om hvem man mindst skulde tro det, har en vis Sympati, ialfald en vis Respekt for de Mænd, som vi i —ing er vant til at fordømme.«

I »Morgenbladet« havde Hørup stadig kørt Højremændene paa Kirkegaarden og holdt Ligtaler over dem, det var denne Taktik, der nu skulde forfølges i »Politiken«. Og Nansen, der var et af de lyseste Hoveder blandt de Unge og ikke tyngedes af Kundskaber eller sinkedes af Retfærdighedsfølelse, var naturligvis parat.

Naar man nu sidder og blader i disse elleve Aargange af Politiken«, faar man Indtryk af, at han har været en overmaade trofast Partifælle. Ingen Steder møder man hos ham Trangen til at bryde ud, Forsøg paa trods Partirammerne at øve Ret og Skel mod dem, der ikke hørte til Partiet.

Det er i Virkeligheden falsk Maal og Vægt sat i System. Paa den ene Side gjaldt

det om at bilde Folk ind, at Bille og Bøgh, Ploug og P. Hansen — for at nævne nogle af de Navne, man huggede iltrest løs paa — var Undermaalere og Idioter, og paa den anden Side var »Politiken« villig til at yde Erstatning, fordi her fylkedes alt, hvad der duede i Nord, her var Organet for den patenterede, »den højeste Oplysning«!

Nansen er i saa Henseende rede: han roser, hvad der skal roses, han dadler, hvad der skal dadles, — alle »Politiken«s Faar er hvide, de andre sorte.

Skal »Der var en Gang« slaas ned, og Drachmanns Navn ikke nævnes i Anmeldelsen, fordi han paa den Tid ikke var Bladets Politik tilpas; skal et Skuespil af Peder R. Møller haanes og hudflettes, fordi det stiller sig fjendtligt overfor den franske Materialisme; skal omvendt et Stykke af Edvard Brandes hæves til Skyerne som fuldendt Kunst, al Tid er Nansen parat. Venner eller Fjender — det synes at være ham eneste Rettesnor. Skriver Carl Møller et Lystspil, svinger han straks Tordenkilen imod det; begaar han selv en Farce, hvori han uden nogensomhelst kunstnerisk Pretensioner kun spekulerer i Succes'en, som

skal bringe Skillinger til Huse, saa er »Politiken« vildt begejstret.

Det er et aandeligt Falskmønteri, der er sat i Scene med en hartad utrolig Frækhed, et metodisk Dosmerfangeri, som i mange Aar virkede med en aldrig svigtende Sikkerhed.

Men han er en særdeles habil Journalist. De Artikler, hvorunder der staar »Frits Holm«, »Albert Millaud«, »Per Anden« osv., er al Tid behændigt formede og fikst anrettede.

De er ikke overlastede af Viden, men de er klare og muntre, deres Perfidi ofte aabenbar, men Formen skælmsk og indsmigrende. De er Begyndelsen til *Petit-Journalistiken* i Danmark.

Det er — for en Bladmand — ganske interessant at sammenligne de Artikler, som de tre Ungdomsvenner Herman Bang, Gustav Esmann og Peter Nansen den Gang skrev.

Herman Bang alvorlig lige til Hysteri — følsom og skabagtig, al Tid højtidelig, stedse i Positur som Fædrelandets Redningsmand,
— »dobbelt skudt Korpus« —

Gustav Esmann inderst inde bag al Tilknappetheden drivende sentimental, med Smag for Sensation, Overklasse til Finger-

spidserne, ikke et demokratisk Fnug paa det elegante Antræk, — udpræget »*Burgeois*« —

Herman Bang.

og Nansen med Ævnen til — trods Angrebene — at komme i Forhold til det tone-

angivende København, den, der — trods al Opsætsighed — er »knyttet til de ægte, de

Gustav Esmann.

retmæssige Ejere af Riget og dets Herlighed«,
— som Judith siger i »Judiths Ægteskab«.

Men *Petit-Journalistik* er og bliver det.

Hvis et Udvalg af de i sin Tid saa berømte Artikler optryktes, vilde Nutidsmennesker, der ikke kender Baggrunden og ikke kan goutere Hentydningerne og Naalestikkene, ikke kunne holde ud at læse det.

Han har *Petit-Journalistens* Ævne til at kunne behandle alle Æmner, skriver med samme Færdighed om den første Sne og den sidste Parisermode og laver i en snæver Vending, da der er Dyrtid paa Stof, en vittig, lille Artikel om »Den syngende Flue«. Nu agerer han Politiker og farer i Benene paa Berg, da denne i 1887 forlades af Hørup, som pønsede paa Forlig; nu leverer han den nydeligste, radikale Juleprædiken over Tematet »Fred paa Jorden«: »Det er ikke Barnetroen, der hænger i os, det er Menneskets evige Trang til Lykke; fuld ubeskaaren Lykke uden Angst, uden Uro.« Den Slags kadaverlyriske Betragtninger gør han, Præstesønnen, saa nydeligt — til Husvalse for alle radikale, lykketørstende Hjærter.

Naturligvis er han ved enhver Lejlighed en ivrig Talsmand for det København, der morer sig. Det muntre, reklamelystne Trekløver Bang-Esmann-Nansen var jo selv Fordansere i Kehraus'en.

Efter en økonomisk Nedgangsperiode udtaler kan sin Fryd over, at »København ikke hører med til de Enker, der klæder sig i evig Sorg«, og han priser i en Artikel »den højst forvovne Treklang: Piger, Ugudelighed og — Venstretrods«!

Det vilde sikkert have tjent Venstres Sag bedre, om det straks havde taget tilbørlig Afstand baade fra de nansenske »Piger« og Klikkens »Ugudelighed«.

Naar man for ganske nylig har set, hvorledes »Politiken« tog Mormonernes Parti, er det en Tilfredsstillelse at kunne konstatere, at den her holder Fanen højt fra Nansens Tid, thi en Artikel af ham: »I Mormonernes Land« strømmer over af Sympati for Josef Smiths Fæller i Livsførelse.

Der kunde med største Lethed drages talrige Forbindelseslinjer mellem denne Journalistik og dens frivole Spot over alle positive, etiske Værdier, dens gaminagtige Grinebideri, hver Gang et alvorligt Spørgsmaal begynder at optage Sindene, dens fejge Insinuationer overfor Førerne i de andre Lejre, og Nutidens Smudspresse. At Haandelaget er bleven tungere, Midlerne plumpere og grovere, de Stympere, der nu driver Forret-

ningen, mindre elegante, fritager jo ikke Hr. Nansen og hans Fæller for Ansvar.

Og hvor ussel viser hele denne Façon sig ikke, da den store Sædelighedsdiskussion brød frem i 1887 som Torden i en lummer og kvalmende Luft. Overfor Hostrups, Frk. Grundtvigs og Bjørnsons alvorlige Angreb værger »Politiken« sig hovedsagelig ved Petit-Artikler. Georg Brandes lægger for med sine Lucifer-Artikler, og Nansen clowner ihærdig efter. Han haaner »den grundtvigske Retning i Kønsspørgsmaalet«, — ak, det var før Jakob Knudsens, Valdemar Rørdams og deres grundtvigianske Beundreres Dage, — og der er ingen Ende paa alle de Vittigheder, som Vendingen »sædelig Renhed« gav Anledning til.

Man sidder og bliver ganske flov paa den radikale Ungdoms Vegne, som i hine Dage forvekslede disse flabede Cafévittigheder med virkeligt Lune.

Det var saavist ikke Nansens Skyld, at dette Ordskifte ikke druknede i fjollet Grin! I det hele taget har han al Tid i sin Journalistik, — naar den da ikke er ganske rørstrømsk, — appelleret — ikke til den sunde, befriende Munterhed, men — til det taabelige og tomme Grin.

Underligt for Resten at se, at den hidsige Forlagsdiskussion, vi i disse Dage staar midt i, med Spørgsmaalet om, hvor vi skal lægge Ansvar, Forholdet mellem Kunst og Moral osv., altsammen var fremme den Gang. Da Nansen i Fjor rykkede i Marken paa Gyl-dendals Vegne, kunde han rolig have gjort et Udtog af Indlægene fra hine bevægede Dage: det var der saamænd alt, lige til den dalende Moral!

Der er kun den Forskel paa før og nu, at den Gang kæmpede de fleste af de an-grebne Kunstnere — og deriblandt Strind-berg og Garborg — for visse Idéer — ganske vist forrykte og sindssvage Idéer, som de nu selv er de første til at forkaste, men dog for Idéer, medens man nu . . . ja, hvem kan finde nogetsomhelst Forsvar for »En hedensk Sjæl« og »Den elskede Eva«? — —

Man kan, naar man sidder med disse mange Aars Journalistik foran sig, gøre adskillige morsomme Fund.

Saaledes læser man den 17. November 1884 følgende, som Nansen har skrevet om en ny Bog af Vilh. Østergaard, der den Gang hverken var Professor eller i det nan-senske Aktieselskabs Brød:

»En af den ny Tids Epigoner. Der er i

hans Folkelivsbillede intet nyt, intet originalt set og fortalt; det er Drachmanns og Schandorffs Fortællinger lagt i Bleg. I god Almanakstil fortælles alle Slags gamle Æmner om igen. Det lidet lovende er ikke den fremmede Paavirkning, men det, at der i hele Bogen knapt er et Ord, en Situation, som viser hen til en Personligheds Mulighed. Hr. Østergaards Fortællinger har færdigsyet Tøjs Banalitet, en stiliseret Mode baaret af et Dusinmenneske.«

Navnlig Slutningens tailor-made Præg er ikke uden Virkning!

Af sin nuværende Kollega, Ernst Bojesen, giver han følgende Karakteristik:

»Han har en Støvers fine Vejren af, hvor der er *godt* Kød. Han har en Bulldogs sejge Fastholden ved det Bytte, den én Gang har sat Tænderne i.«

Og svært aktuelt virker et Hib til gamle Hegel, fordi han »plejer ikke at turde avertere »Gertrude Colbjørnson««, Erik Skrams bekendte Bog.

Man ser her i et skarpt Glimt Forskellen mellem gamle Hegels ansvarsbevidste Ledelse og de nansenske Principper. Der er saavist for Tiden ikke den Bog saa hæslig, uden Gyldendal med frejdigt Mod averterer den.

Forlagets Dristighed paa dette Punkt er hidtil uopnaaet ikke blot herhjemme, men i hele Norden. Da Dr. phil. Emil Rasmussens vanvittige Smudsprodukt: »Camillo Cantori og hans Koner« var bleven næsten enstemmig fordømt af hele den danske Presse, gav Forlaget sig til at reklamere med den Omtale, Bogen havde faaet i tyske Blade. Og mon ikke en og anden endnu husker de nansenske Annoncer om »Tro som Guld«: »Dristigere end de fleste andre Bøger, absolut ikke egnende sig til Læsning for unge Piger«, — ganske i Stil med Biografteatrenes: »Det tilraades indtrængende nervøse Personer at holde sig borte fra denne Forestilling«?

I det hele taget trykkes den nansenske Type jo ikke af nogen overvældende Ansvarsfølelse. I Forlagsledelse saa lidt som i Journalistik. Vi har som Ungdomsforbillede faaet den paa tilbørlig Afstand og kan nu vurdere den efter Fortjeneste.

Dens Særkende er dens Snobberi. Den ligger paa Maven for alt, hvad der er »fint« i Ordets allerdaarligste Betydning. For den er det et Spørgsmaal af himmelraabende Vigtighed, om man skal gaa med faste eller løse Manchetter. Hr. Nansen skræmmes usigeligt af »den Odør af Femører og snav-

sede Kraver over en gul Natskjorte«, som uddunster af det teologiske Auditorium, medens de groveste Moral-Defekter ikke anfægter ham det fjærneste. Undertiden fristes man til at tro, at han har forfejlet sit rette Kald og egenlig burde have været Skrædder. Hans Sagkundskab paa dette Fags Finesser er fænomenal.

Fint Tøj — god Mad — gode Piger, det er den Treklang, under hvilken han kæmper, Fanen, som holdes højt gennem hans Journalistik — det er den Livets Grundlov, hvormed han ikke taaler, at der gøres Løjer eller Grin.

Og alt, hvad der kan forhindre ham i Nydelsen heraf, angriber han med kold, men netop derfor hærdet Fanatisme. Religion, Askese, Selvbeherskelse, Vilje, kort sagt: det, der skaber Mænd, vil man allevegne i Nansens Journalistik finde forhaanet og latterliggjort.

Han er den rendyrkede *Salonradikaler*, Samfundsomstyrteren i Laksko, der ikke har andet tilfælles med Venstre end Haabet om, at Liberalismen paa det etiske Omraade ogsaa vil svare til sit Navn og virkelig være liberal.

Forøvrigt kan ingen fælde hvassere Dom

over hans journalistiske Gerning, end han selv har gjort det i »Guds Fred«:

»Saa skal jeg da bort fra Hovedstaden. I femten Aar holdt den mig fast, den listige Skøge, bildt mig ind, at jeg ikke kunde undvære dens giftig parfumerede Luft, dens støjende Lader, dens hidsende Anspændthed, dens forfinede Magelighed. Jeg sad i et Spind af tusind Fangetraade . . . . Var jeg ikke i Aarenes Løb blevet et Led i det store Maskineri? Ansaas af alle for at høre med. Var selvskreven Deltager i Byens broget vekslende Liv, snart festklædt, snart sørgeklædt, gav min Stemme med i de afgørende Ordskifter, blev spurgt og søgt, en Raadgiver og Hjælper, en paalidelig Ven, en Fjende, der maatte regnes med.

Hvor træt jeg ofte har været. Udslidt som en gammel Droskehest, der maa drives af Sted med Piskeslag, og som gjerne lagde sig plat ned paa Stenbroen og blev liggende, til Døden og Hvilen kom.

Dødsenstræt er jeg, af Fornøjelse og Arbejde, af al Tid at være til Rede, tage Parti, forsvare og angribe; dødsenstræt og i mit Hjærte saa ligegyldig, men ingen Slaphed tør røbes i Ord og Væsen. Allermest træt af den evige Kamp for Penge . . .«

Og han fortsætter med en Selvfølelse, der ofte kommer til Orde hos ham og undertiden hos ham grænser op til Pral:

»Ingen har været ivrigere end jeg, ingen mere fanatisk troende. Pur ung meldte jeg mig til mit Partis Fane, sloges bravt og blindt i de Meniges Rækker, forfremmedes og naaede vel noget nær de Udmærkelser, min Ærgerrighed kunde begære. Midt i Kampbulderet har jeg været, har hadet og tilbudet, aldrig svigtet min Fane-Ed, aldrig følt mig fristet til det, har vundet Venner og Fjender, gjort Godt og Ondt efter Ævne og bedste Skøn.

Og hvad er saa Resultatet blevet? Lykke for mig? Lykke for nogen Anden? Næppe det sidste; det første afgjort ikke . . .

Hvad i Herrens Navn slaas man for? Hvorfor forfølger man hinanden, mistænker hinanden, al Tid væbnet til Tænderne, al Tid parat til at hugge løs?»

— — —

Dette er den skaanselsløse Dom over mere end ti Aars Arbejde. Altsammen Avner! Det er saavist ikke en krigsvant Sejrherre, der stolt ser tilbage paa de vundne Slag, det er meget snarere en træt og trist Fallent, der gør sit Bo op. Nansen forlod jo ogsaa umid-

delbart efter »Guds Fred«s Fremkomst Journalistiken, der altsaa efter hans eget Udsagn hverken havde bragt ham eller nogen anden noget af Værdi, men var løben ud i trøsteløs Tomhed.

II. Forfatteren.

»Kærligheden er ikke værd at regne for
andet end en Spas.«

Det er med stigende Ulyst, man beskæftiger sig med Forfatteren Peter Nansen, fordi her — med Undtagelse af en enkelt Bog — ikke er nogetsomhelst værdifuldt at dvæle ved. Alt, hvad der skæmmer hans Journalistik, kommer igen i hans Forfatterskab i forstærket Form. Er hans Bladvirksomhed kun nedbrydende, — hver Gang han skal lade begejstret for noget, bliver han hul og forfalder til Deklamation — saa er hans Forfatterskab direkte opløsende. Det er gennemtrængt af alle Dekadencens Forraadnelser-Baciller. Paa det passer i en uhyggelig Grad Frødings Ord:

»Strunt är strunt och snus är snus,
om ock i gyllne dosor.«

En Undersøgelse af *den nansenske »Helt«* vil vise det. Det er vistnok det jammerligste

Mands-Ideal, nogen Forfatter har skænket sin Tids Ungdom til Efterlevelse.

Først og fremmest et komplet Skrædderskilt. Ingen Modedame kan være mere optaget af sit Ydre end han. Det møder os straks i »Unge Mennesker«, hvor Kavalleren ligger ude i Skoven »i sine ny, elegante Sommerklæder, i sine lyse, pletfri Handsker og med sin sivynde, guldknappede Stok«; i en følgende Skitse, hvor hans Forsøg paa at blive et skikkeligt Menneske standser ved den rædselsfulde Tanke, at han maaske skulde blive »en flittig Student, der købte — færdigsyede Klæder«. Det findes lige saa sikkert overalt i hans Bøger som Vandmærket i Papiret. Emil Holm i »Fra Rusaaret« straalere barnlig ved Tanken om det ny Sæt sorte Tøj, han har faaet paa Kredit: »Kjolen er af nyeste Snit og med store Silkeopslag.« I »Et Hjem« er »Husvennen« Jermer naturligvis »korrekt i Væsen og i Paaklædning, al Tid meget soigneret«. Og i »Julies Dagbog« er Julie ked af Barndomsvennen Eriks Ligegyldighed med sit ydre Menneske: »Slips og Flip var stadig lige konfirmandagtige — nedfalden med sort Humbugssløjfe«. Hun glæder sig til at udstyre ham som »det moderne Fremskridt«: »djærv og enkel Ele-

gance, al Tid stram og sort Redingote, med ventende Knaphul, dertil mørke, fintstribede Benklæder; tillidvækkende Korrekthed: velstrøget Silkehat, rødbrune, engelske Hundeskindshandsker, høje, lukkede Officersflipper.«

Saadanne smaa Stumper Modejournal falder Nansen saa let i Pennen. Hans Stil, der ellers — naar den ikke drejer sig om tvivlsomme Kvinder og deres Ynder — kan være kølig og behersket, hæver sig her til en Flugt, der vilde sikre ham en udmærket Plads som Reklameforfatter for en Herreekviperingsforretning.

Og det er ikke alene Tøjet, han skildrer med Sagkundskab. Han udmaler med Begejstring den Maade, hvorpaa hans Helt gør Toilette: alle hans Forskønnelses-Arbejder ved Sovekammervinduet, der er fyldt med Krukker, Flasker, Børster og Kamme og mest af alt minder om et Laboratorium, i hvilket han arbejder »i en stilfuld Natskjorte og med et Ansigt, der var præget af den andægtigste Alvor«. Man smile ikke! Alt dette spiller en afgørende Rolle for de nansenske Manicure-Mandfolk og det Indtryk, de gør paa deres kvindelige Bekendtskaber.

Hvis nogen skulde kalde denne »Ridder af det velstrøgne Skjortebryst«, som den social-

demokratiske Skribent *C. E. Jensen* betegner ham, umandig, vil vi grumme nødig protestere. Vi er oven i Købet tilbøjelige til at finde ham en lille Smule parvenueagtig.

Og det samme gælder de evindelige Beskrivelser af Bordets Glæder. Da Julie første Gang er en Aften sammen med sin tilbedte Skuespiller, spiser og drikker de andægtig i samfulde tre Timer. Intet Under, at hun er lidt sløj ovenpaa. Senere vover hun sig op i hans Hjem: atter stor Spisescene!

Naar Salonradikaleren Svane i »Fra Rusaaaret« rigtig vil gøre Indtryk paa Emil Holm, indbyder han ham paa »lidt god Mad« i Koncertpalæet, og for at sikre sig den tilbørlige Højtidelighed hos sin Gæst beder han ham møde i Kjole.

Eller da Etatsraadssønnen Martin i »Et Hjem« faar Fru Mogensen lokket op til sig, — Situationerne er hos Nansen ret ensformig de samme, — staar der i hans Spisestue en fristende Opdækning: »Østers og Fuglevildt, en mægtig Frugtskaal med dugget-blaa Drueklaser og pudret-røde Ferskenner, guldhalsset Champagne i en Sølvkøler, bleggylden Sherry og rubinrød Bordeaux i Karaffel«.

Man faar undertiden en Mistanke om, at

de Kvinder, der ikke kan staa for denne Soignerethed samt al denne Æden og Drikken og som Nachtsch udleverer sig selv, ikke stammer fra slet saa fornemme Kredse, som Nansen vil bilde os ind. Fru Henningsen har sikkert ikke helt Uret, naar hun i »Den elskede Eva« erklærer, at »det plejer kun at være Kvinderne fra de daarlige Hjem«, som løber efter de fine Klæder. Noget lignende maa vel gælde dem, der lader sig lokke af Østers, Fuglevildt og Champagne.

Man venter ikke megen aandelig Fornemhed og Sjælssundhed hos et Menneske, der i den Grad er optaget af Skrædder- og Værts-husidealer.

Og dette Forbillede for Døgenigter og Kassebedrøvere er da ogsaa i sit Hjærte bundraa. Der findes ikke en fin Tanke bag det skinnende Skjortebryst.

Vi har vist i det hele taget ingen Forfatter herhjemme, der er saa bevidst *blastemisk* som Nansen og saa kynisk haaner det, som er mange helligt og dyrebart.

De mange udmærkede, gejstlige Forfattere, der er paa Forlag hos ham, burde en Gang studere denne Side af hans Forfatterskab.

De vilde da i »Julies Dagbog« finde Scener som den, hvor Skuespilleren og hans

Elskerinde gaar i Seng ude paa Landet: »I det samme lød dæmpet Sang ude fra Søen: »Fred hviler over Land og By . . .« og fra Taagen gled en Baad frem, dragende en gylden Stribe efter sig«, eller som hendes Anraabelse til Gud, da Skuespilleren havde hævet Forholdet: »Jeg forstaar, at det er en Straf, Gud, men har Du nu ikke pint mig tilstrækkeligt? Nu lukker jeg Øjnene, og naar jeg om lidt slaar dem op igen, lad det da være en Drøm, jeg er vaagnet af.«

Eller Juleaften i »Et Hjem«, hvor vi end ikke forskaanes for at se et Par Vers af »Glade Jul, dejlige Jul« aftrykt.

Man plejer at sige, at Præstesønner er de raaeste, naar de skejer ud. I alle Tilfælde kommer Hr. Nansens Opvækst i en Præstegaard ham til megen Nytte: Han véd paa en Prik, hvor hen han skal rette sine blasfemiske Pile.

»Maria« er jo lige fra Titlen en gennemført Blasfemi. Mon nogen anden kunde have fundet paa at knytte dette Navn — det helligste af Kvindenavne — til et Fruentimmer, der efterhaanden opfører sig som den mest æreløse Skøge?

Skildringen af Forførelsesnatten ender med et velberegnet: »Hellige Nat!«

Han travesterer de katolske Bønner:
 »Maria, du hellige. Se, en Synder ligger for
 din Fod . . . Maria, du, hvis Kærlighed skæn-
 ker Alt . . . Maria, du jordisk ømme, du him-
 melsk rene . . .« Naar man fastholder, at
 dette er anvendt om en Tøjte, vil selv de,
 der ikke har læst denne Bog og aldrig vil
 læse den, forstaa, at Besudling ikke er for
 haardt et Udtryk om en saadan Adfærd.

Blasfemien kulminerer imidlertid i Slut-
 ningsafsnittet, der gengives her, da vel de
 færreste af vore Læsere kender det:

»Ja, kimer alle Klokker! Jubler, alle Engle,
 En Sjæl er frelst!

Det var en saare forhærdet Sjæl, en Sjæl,
 der boltrede sig i Synd og kendte Anger
 end ikke af Navn.

Kimer af fuldt Bryst, Klokker! Jubler om-
 kap, Engle! Det er en meget stor Synder,
 som frelst bæres hid.

Hvo var det, som frelste ham? Hvo er
 det, som bærer ham?

En skrøbelig Kvinde, ej uden Brøde og
 Brøst, men stærk ved sin Tro. Hendes Tro
 bevarede hende selv og frelste omsider ham.
 Kimer! Jubler! Nu kommer hun med ham!

Hvi kommer han ikke alene? Hvi maa han bæres?

End er han svag, end vakler hans Fod. Men baaren af hendes stærke Tro vil han naa hid.

Ak nej! Nu daler han. Hun magter ej at bære ham længer.

Lad Frydetonerne klinge, den svage Kvinde til Styrkelse. Og jubler, ham til Oplivelse, den Elskedes Navn i Møde.

Hvad hedder hun, den fromme Kvinde?

Maria er hendes høje Navn. Kimer det ud, synger det ud.

Se, hun løfter sit Hoved. Hans Vilje faar Kraft. Nu stiger de, Haand i Haand. Men tys! Han taler. Hvad siger den frelste Sjæl? Stille, Klokker, stille, Engle. Lytter til de Ord, han sender ned over den syndefulde Jord.

Han nævner Marias Navn.

Deri gør han Ret. Men han taler fremdeles. Hørte I det? Lovsynger, Engle, kimer i Sky, Klokker. Han udtalte Forløsningens Ord:

Gennem de mange til Én!«

Man behøver ikke at være et kristent Menneske for at blive forarget herover! Enhver, der har en Smule Sømmelighedssans, vil finde, at dette er hinsides alle Grænser.

Men hvilken Pine maa det saa ikke være for de arme Præster, der er paa Forlag hos »Maria«s Forfatter, og hvis Bøger maaske udsendes i Bogpakken sammen med denne udsøgte Forhaanelse af alt, hvad der er dem helligt og kært, og som oven i Købet giver dem Levebrødet! Hvilken Lidelse og Beskæmmelse for disse Troens Mænd at skulle modtage Penge, der muligvis er tjent netop paa Forhaanelsen af deres Tro!

Og hvilken forvorten Frækhed, naar »Maria«s Forfatter vover under en Diskussion at henvise til sin uangribelige Retsindighed, hvilken taabelig Naivetet, naar Frk. Sick endog blot et Øjeblik kan tænke paa at tage ham i Forsvar, og noget Menneske med Andtydning af Renlighedssans og Gnist af Ansvarsfølelse kan hitte paa at dække ham.

I Sandhed: hvis der nogen Sinde havde været Grund til at rejse Tiltale for Blasfemi, maatte det da have været her. —

Naturligvis er det ikke tilfældigt, at Hr. Nansen udspyr sin Gift over det religiøse Livssyn, thi her vil han møde den stærkeste

og virksomste Modstand og den dybeste og ærligste Foragt for det, der er det bærende i hans Skribentvirksomhed.

Næsten alt, hvad han har skrevet, drejer sig kun om det seksuelle og er gennemtrukket af Liderlighed. I hans Bøger forfører man med god Samvittighed sin bedste Vens Hustru, opretholder alligevel Venskab og føler ikke fjærreste Ubehag derved.

Man maa her ikke forveksle de usædelige Forhold, Nansen tager i Forsvar, med den Kærlighedsopfattelse, som var fremherskende hos adskillige »Gennembrudsmand« — f. Eks. hos Karl Gjellerup, og som man den Gang kaldte »fri Kærlighed«. Nansen kæmper intet Steds i sine Bøger for Kærlighed, hans Maal er kun Sansedriftens Tilfredsstillelse og intet andet.

Han nærer en overlegen Foragt for »Tidens almindelige Skaberi«. »Vi har i vore Dage stultet en saare underordnet Ting op til at være det egenlig livsafgørende. Tro ikke paa, hvad vore moderne Moralister forkynder. De græder officielt over det, der privat er deres og Alverdens bedste Fornøjelse . . . Nutildags kan jo selv en tyveaars Digter ikke skrive om en lille Sypige, der har sig en Elsker, uden at lave en vemodig

Tragedie ud af denne alt andet end bedrøvelige Ting — det eneste sagtens, som gør Livet muntert for det fattige Pigebarn . . .« betror Jermer i »Et Hjem« sin Ungdomsvens Hustru, til hvem han staar i Forhold.

Nu er alle Elskovsforhold i Nansens Bøger golde. I »Judiths Ægteskab« kommer der ganske vist et Barn, men det dør. Ellers har intet af Forholdene Følger.

Men saadan gaar det jo ikke i Livet. Her i København, hvor Hr. Nansen har sine fleste Læserinder, fødes hvert fjerde Barn udenfor Ægteskab. Kunde det mon ikke tænkes, at den »lille Sypige«, som Hr. Nansen ser saa overlegent ned paa, følte det som noget af en Tragedie, naar den, hun stolede paa og hengav sig til, sveg hende, — at Alvoren og Angeren bankede paa hos hende med et Par smaa Barnehænder?

Sker det mon ikke, at Fortvivlelsen slaar saadan sammen om den Slags Smaapiger, at de tager sig selv af Dage?

»Hus forbi,« vil Hr. Nansens Helt svare, »jeg har aldrig lovet mine Kærester noget, har aldrig bundet mig, al Tid forbeholdt mig min Frihed. Jeg har end ikke forført dem.«

Læs i »Julies Dagbog«, hvor nobelt Alfred Mørch opfører sig overfor Julie. Han er

overfor hende, ganske som hun selv vil have ham. Rigtignok demoraliserer han hende langsomt gennem Samværet: al den gode Mad, den udsøgte Champagne, den sansepirrende Samtale gør naturligvis efterhaanden sin Virkning og udsletter alt, hvad der hedder kvindelig Blu. Julie er derfor i Virkeligheden forført, al Modstand er udelukket, længe før hun hengiver sig til ham. Ja, saa langt er denne Pige fra et godt Hjem bragt ned ad Skraaplanet, at da han faar sin Vilje med hende, véd hun udmærket, at der i Forholdet intet er, der forpligter ham, og finder det naturligt. Men juridisk er Hr. Mørch uangribelig.

Eller Maria! Han fortæller selv: »Hun kom til mig som et uvidende Barn. Jeg ser hende endnu, som hun den Gang var. Saa overlegen og selvsikker, som kun de Uskyldige kan være . . . En rigtig, lille Søndags-Pige . . . Den fremfusende Landsknægt-Strategi behøvedes ikke overfor Maria. Som en Gartner glæder sig ved Dag for Dag at se en sjælden Blomst udfolde sig af Knoppen, ikke rører ved den, kun forsigtigt fjærner en hæmmende Kvist eller et dækkende Blad og giver den tilpas Lys, Varme og Vand,

saaledes nød jeg Marias Udvikling til fuld-
baaren Kvindelighed, til bevidst Forelskelse.«

Det vil med andre Ord sige: indtil den lille Søndagspige efterhaanden var bleven saa ødelagt, at hun selv kom og bød sig til. Og blev ved at være hans, uagtet hun troede, at han havde »ti Elskerinder om Dagen«. Ødelæggelsen var med andre Ord komplet.

Professor Georg Brandes har om Nansens Bøger sagt, at »de har pirret mangen en ung Kvindes Sind til *Nysgerrighed* og bragt det til at stryge *alskens Etikette* af sig . . .«

Johannes Jørgensen har kaldt »Julies Dagbog« en Vejledning i at lade sig forføre med Anstand. Begge mener akkurat det samme, kun finder Brandes det naturligt, som *Johannes Jørgensen* anser for en Ulykke, — derfor Forskellen i Udtryk.

Kunstneren, hvem Omslaget til Nansens »samlede Værker« skyldes, har tegnet en ung Pige, der sidder hensunken i erotiske Drømme. Halvt Barn, halvt Voksen og helt Bachfisch, — og det er rigtigt. Den nansenske Kavallér vil aldrig gøre noget som helst Indtryk paa en sund og moden Kvinde, ligesom han vil vække ubetinget Afsky hos alle sunde Mænd. Derimod kan hans forlorte

Finhed og opstrammede Verdensmandsmine
nok bedaare en og anden nyfigen Halvvoksen.
 Hun vil rimeligvis tillige finde, at hans til
 Tider ret affekterte Sprog er højeste Form
 for Poesi. Han siger f. Eks. ikke rask, men
karsk, ikke Lys, men *Kærte*. Og han bruger
 Ordet »meget« — Du meget søde! Du me-
 get dejlige! — paa en Maade, som vil gøre
 det dybeste Indtryk paa alle literære Køk-
 kenpiger.

Ejendommeligt er det at se, hvorledes
 denne virtuosmæssige Forfører mener, at et
 Forhold bør hæves. Eksempler er lige for
 Haanden i tilstrækkelig Mængde. Alle For-
 hold er jo nemlig kun til for en Dag at
 brydes. Man maa en Gang imellem føle, at
 »man er fri og Verden fuld af smukke Piger.«
 Men derfor bevarer man alligevel Anstanden,
 naar man sønderriver Baandet. Overfor Ko-
 ner og Piger er man besjælet af den samme
 Noblesse. Og man fordrer, at de skal for-
 lade én med Tak for al den »Naade«, man
 skænkede dem.

I »Et Hjem« skriver Jermer til Fru Nancy:
 »Vi har haft det godt sammen en Tid.
 Ingen af os har troet, at det skulde vare
 evigt. Nuvel! Øjeblikket er kommet, da vi
 trygt føler: det er Tid at bryde op fra Festen.

Vi rækker hinanden Haanden; vi kysser hinanden en sidste Gang. Skøndt forresten: tør Du eller tør jeg forsikre, at det bliver sidste Gang? —

Tak, Du min egen Veninde, min yndige Elskerinde. Bliv lykkelig, som Du fortjener det, fordi du er et Menneske, der har Ævnen til at gøre andre lykkelige.«

Og Fru Nancy, der sandt at sige har været lidt vrippen, smelter da ogsaa straks med et:

»Tak, min Ven, Tak for dit Brev.«

Ligesom man har Brevbøger for Elskende, saaledes kan Nansen udmærket gøre Fyldest som Vejleder for Folk, der vil skilles med Anstand, og først og fremmest anviser han de unge, forførte Piger den Rolle, hvori de skal optræde, naar Forføreren bliver led og ked af dem og vejrer nyt Vildt.

Det Brev, han lader Alfred Mørch skrive til Julie, kan meget vel tjene som Forskrift for Folk, der kommer i lignende Situationer. Alt, hvad der skal være, er der:

Martyriet: »Jeg er saa træt, saa uhjælpelig træt, at jeg ikke kan mere . . . En graa Knu-gen lammede min Hjerne og fyldte min Sjæl med en Fortvivlelsens Side . . .«

Og se, hvor frejdigt han smøger alle Mandsforpligtelser af sig: ». . . Du vil enten

tro, at jeg handler i Galskab, eller du vil tro, at jeg hidtil har løjet som en Bandit. Og saa er Sandheden den, at jeg hverken er gal eller har løjet, men at jeg er et frihedssygt Menneske, der lammes paa Ævner og Humør, saa snart et Forhold begynder at indsnøre mig.«

Og nu forsætter han — ganske som i »Et Hjem«: »Ser Du, da vi to i sin Tid lærte hinanden at kende, da troede jo hverken Du eller jeg, at det vilde blive til mere end et flygtigt Øjeblikks uforpligtende Glæde. Det var et Lune, en Stemning hos os begge, der var ingen Tanker fra nogen af Siderne om et fast og varigt Forhold, end sige om evig Kærlighed . . .

Vi elskede hinanden; men vor Kærlighed var af forskellig Race. Jeg var forelsket som en ikke uerfaren Mand og som en Mand med artistisk Frihedstrang. For Dig var Kærligheden dit Livs alt og eneste, og Du havde intet andet Ønske end at give Dig og eje mig helt og holdent uden Begrænsning.

Jeg vilde nyde vort Forhold som Oaser i Hverdagslivets Ørken. Du vilde, at det skulde fylde hele vort Liv.

Og saa kom det ganske naturligt, at Din

ungt voldsomme og stærke Kærlighed løb min mindre haardføre Kærlighed træt.« —

Og med denne umandige Opfattelse af Kærligheden in mente — en Kærlighed, der kun vil nyde og ikke beskytte eller bringe Offer — gaar Fortsættelsen af sig selv.

Denne fejge og egoistiske Pjalt slutter:

»Naar vi nu skilles, vil vi derfor begge kun mindes vor Kærlighed som en skøn og dejlig Oplevelse: ingen Bitterhed vil blande sig i Erindringen . . . Naar en Tid er gaaet, da tror jeg, du vil sige som jeg, at vi skiltes netop i det rette Øjeblik, og at vi førte vor Kærligheds Skjold uplettet ud af Stævnet.«

Det kniber ikke saa lidt for hende at hæve sig op til saa megen objektiv Overlegenhed; det skælver og bryder saa stærkt i hendes mishandlede og fortumlede Sjæl, — men da der er gaaet tilstrækkelig Tid, er hun, som han vil have hende. I hvert Fald lader Nansen hende skrive:

»Jeg har jo vidst det hele Tiden: Jeg havde intet at fordre af Dig. Selv kom jeg til Dig, selv gav jeg mig til Dig; Du bandt mig ikke ved Forpligtelser og Løfter. Men du var usigelig god imod mig. Du var altfor god imod mig. Du var altfor god og kær . . .

Hvor fattigt end mit Liv i Fremtiden vil

rinde, den Indsats, jeg har givet Dig, er ikke mistet. Fattig vil jeg sidde i rigere Minder, end nogen Anden i Verden ejer, og al Tid, hvordan det saa gaar, vil jeg velsigne den Dag, jeg blev Din . . .

Meget tog Du, men meget gav Du, Du min mægtige og elskede Herre, Du min hvide Scheik, min Ungdoms Drøm og dens smærtedyldte Lykke.

For Alt takker jeg Dig, for din rige Naade og din strænge Straf.

Højt stræber Du, og dristigt rider Du. Ej ænser Du, om Du paa Din Vej træder Sand eller Blomster. Gud gøre din Sejrs gang let og lys!«

Som Afslutning paa en ganske ordinær Forførelshistorie er alle disse poetiske Snirkler ikke ilde. De kunde ikke have været yndigere, om saa Alfred Mørch selv havde ført dem i Pennen. Saaledes bør unge Piger opføre sig. De skal være »Scheiken« til Adspredelse, saa længe de morer ham. Og naar hans Stormægtighed en skøn Dag blev ked af dem, fordi der dukkede andre kønne, ikke forførte Piger op indenfor hans Horizont, bør de forsvinde af hans Liv. Blidt og stille, med Tak for — hans rige Naade og med Bøn til Gud, at bemeldte Sheik maa vinde mange lignende Sejre.

Saaledes ser altsaa den nansenske Helt ud: den dybeste Ærbødighed overfor Diskenspringer-Elegancen, den andægtigste Dyrkelse af Bordets Glæder — og samtidig komplet sædelig ødelagt ind til det inderste Hjærteblad, — en kalket Grav, der kun indeholder Opløsning og Raaddenskab, — tilsyneladende en fuldendt Gentleman, men uden en eneste Antydning af dennes Egenskaber.

Hvor menneskelig og mandig synes ikke en sjælssund Haandværkssvend, en opvakt Tjenestekarl i Sammenligning hermed?

Mandig og ridderlig og fin!

Gennemgaar man Nansens Produktion, — den er jo for Omfangets Vedkommende overkommelig og trætter ikke ved nogen Art af Dybsindighed, — vil man paa alle Punkter finde dette Indtryk bekræftet.

Ethvert Forsøg paa at gennemføre et alvorligt Livssyn afvises med et skeptisk Smil.

»Han fik Kvalme ved det Ord »Livsbetragtning«; han rødmede ved at tænke det Ord til Ende; — — — han, der ikke kunde sige et alvorligt Ord uden at tage Selvironiens Smil paa Slæbetov«, hedder det allerede i hans Første-Bog »Unge Menne-

sker«. Og denne Type, der er saa ufrisk og saa lidt ung, denne blaserte, unge Mand, der er udbrændt allerede i Tyveaarsalderen, som kender alle Livets Glæder og Sorger til Bunds og nu kun har Gentagelsen eller Bærmen tilbage, udformes i de følgende Bøger.

I »*Et Hjem*« er han frigjort for alle Skrupler. Den ægteskabelige Trekant realiseres her uden nogensomhelst moralske Anfægtelser. Nansen paastaar, at denne virker i alle Maader ideelt. Venskabet mellem de to Mænd bliver stadig varmere, og Ægtefolkene faar, takket være »Husvennen«, Indhold i deres Liv. »Jeg kunde unde en af de Herrer moderne Forfattere at kigge lidt ind i vort Hjem. Saa kunde vi dog maaske en Gang faa en Virkelighedsfortælling, der handler om et lykkeligt Ægteskab«, lægger han den bedragne Mand, der selvfølgelig hedder Mogens, i Munden.

At den, der nærer saadanne Anskuelse, finder Løgn naturlig, siger sig selv. I »*Et Hjem*« som i hans andre Bøger lyver alle uden Blusel: Konen for sin Mand, Vennen for sin Ven, Elskeren for sin Elskerinde, Datteren overfor sine Forældre.

Man bliver derfor en lille Smule benauet,

naar man f. Eks. i »Judiths Ægteskab« pludselig hører Helten berømmes for sin store Sanddruheds Skyld.

Forholdet i »Et Hjem« opløses jo ikke, fordi Vennen gaar i sig selv og ikke vil leve i denne af Løgnagtighed forpestede Luft sammen med Manden, men fordi den smukke, unge Frue mener, at hun lige saa godt kan have to Elskere som én. Da gør Vennen det forbi: »Du er saavist en saare behændig Kvinde; vi kender jo hinanden saa godt, at jeg kan tale frit. Du kører beundringsværdigere end nogen anden med to. Til at køre med *tre* har du ikke tilbørlig Sjæselasticitet og moralsk Overlegenhed.«

Vennen forsikrer — lidt unødvendigt —, at han »ikke er snærpert eller dømmer efter den os indtærpede Moralrecept«, og at han »i og for sig ikke vilde forarges«, om hun »udvidede sit Domæne«, men hun »mangler Ævnen dertil«, og derfor bliver han »nervøs og usikker« og gaar nu sin Vej.

Den stakkels, misfornøjede »Husven« vil maaske minde en og anden om en moderne, fransk Roman, der er udkommen paa Forlag hos Hr. Nansen. Den handler blandt andet om en Mands Raseri mod en Kvinde, der »bedrager« ham. Men det er ikke hendes

Mand, der er skinsyg, ejheller er det ham, Skinsygen gælder. Det er Elsker Nr. 1, som raser mod Elsker Nr. 2. — Forholdene kan undertiden være en Smule indviklede i de moderne Bøger.

Men medens den franske Roman i al sin Fordærvethed giver en indtrængende og uhyggelig Menneskeskildring, er »Et Hjem« lige saa overfladisk, som Formen er elegant.

Morsomt er det at se, hvorledes Pressen tog paa Dramatiseringen af denne Fortælling, der fornylig opførtes paa Dagmartheatret i København. Regeringsorganet »*Riget*« mente, at »Fænomenet Mogensen« ikke mere vækker Opsigt: »Det er snart lige saa banalt som Vejret«. Den agtværdige »Berlingske Tidende« kan iøvrigt gøre Tjeneste som Paradigma. Den skriver med sød Trutmund: »Da Publikum først var kommen sig lidt af Forskrækkelsen over den fremmede Mand, der første Gang viser sig i et Hjem og et Minut efter har Hustruen paa Skødet, morede det sig rigtig godt.« Og den ikke helt unge Dame slutter mildt overbærende: »Kunsten har jo ogsaa Lov til Tider at vise sig lidt tyndt paaklædt.« I Forbigaaende bemærker vi, at Anmelderne i »*Riget*« og »*Berlingske*« naturligvis er knyttet til Gyldendals Forlag. —

Den eneste af Nansens Bøger, der har nogen Værdi, er »*Fra Rusaaret*«. Den giver et levende og anskueligt Tidsbillede og er sikkert delvis skrevet over gamle Breve. Enkelte af Personerne staar skarpt i Læsernes Bevidsthed: den gamle, bidske Overlærer, der tyranniserer sit Hjem, og hvis Anskuelser er Lov i hans Kreds; den københavnske Konferensraadssøn, Salonradikaleren Svane, i hvis Blad der ikke er en demokratisk Draabe, og som ikke kan forstaa, at »Fader og Søn af de dannede Klasser i vore Dage rejser sig mod hinanden for Troens Skyld«: »I min Familie, der dog ogsaa er en net Familie, og som omgaas fidelt selv med Bisper og Provster, kunde jeg vanskelig tænke mig en Strid om Anskuelser, hverken religiøse eller moralske . . . Jeg er i alle Maader standsmæssig døbt og konfirmeret, og jeg staar paa den allerbedste Fod med Hs. Højærværdighed, der ved vort sidste Selskab, efter at have blanket mig af for 11 Kr. 50 Øre i en stilfærdig lille 10 Øres Whist, drak et privat Glas med mig og forsikrede mig, at jeg var en af hans kærester Konfirmander.« Et sikkert korrekt religiøst Kulturbillede fra Begyndelsen af Firserne.

Der er det enlige Brev, Moderen sender sin Søn: hvor tegner hendes forskræmte, forkuede Træk sig livagtig gennem dets Klage!

Og der er den skikkelige, velvillige Tante, som holder saa meget af dem alle og saa gjerne vil stifte Fred.

Brevene fra det i alle Maade simple og forsojlede, københavnske Pigebarn, som Emil Holm har forført, og til hvem han — ganske nansensk — staar i Forhold, mens han har en Kæreste siddende hjemme i sin Fødeby, hvem han underretter om sine Udskjelser, -- gør ligeledes et troværdigt Indtryk. Derimod er den lille Provinsgaas temmelig forfejlet. Hun er for tydelig, for nyfigen, for dum, for overfladisk. Det er muligt, at hun har alle Egenskaber, Nansen forsyner hende med, men hun render ikke i den Grad rundt med dem udenpaa. Hendes Betragtninger over Religion og Sædelighed er ganske usandsynlige. Hun er her ikke blot for pjanket, men hun er til Tider saa gemén i Tankegang og Udtryk, at vi er ude i den vildeste Karikatur. Den, der skriver dette, skulde endda tage meget fejl, om Nansen ikke et enkelt Sted har set sig nødsaget til i Bogen at udelade en af de værste

Raaheder, — Brevene tryktes jo først i »Politiken«.

Saadan en lille Pige kan meget vel være pjattet, men hun har bl. a. Hjærte, og dette vil man forgæves lede efter i den nansenske Opfattelse.

Forøvrigt kan man til Tider faa det Indtryk, at visse Ord maa have en anden Betydning i Hr. Nansens Mund end i almindelig Tale. Han slutter den fingerede Brevveksling med under Navn at give en Bedømmelse af Brevene. Han taler her om »den Udviklingsproces«, Emil Holm har gennemgaaet, og han er saa henrykt over sit Fund, at han fire Gange i Træk gentager Ordet *Udvikling*, medens det hele, der er sket, er, at den flade og ubetydelige Hovedperson er i Færd med at blive et Kulturvæsen med kræsen Sans for Livets Goder, paa godt Dansk: en Levemand med en efter Forholdene ganske artig Vekselgæld.

I »*Julies Dagbog*« er Udviklingen fortsat. Som Forfører er han nu Virtuoso, og den unge Pige, der har været letsindig nok til at betro sig til ham, bliver hurtig et Offer for hans Drifter. »Dagbogen« er ført med en smilende Fordærvethed, der af Chr. Collin træffende karakteriseres som »koblerisk«.

Naar man læser en saa oprørende Historie, kan det undertiden falde én ind: Har disse Literaturens *Sauvlet*'er — som Alfred Mørch og hans Lige — ikke en eller anden lille Søster, hvem de ønsker skaanet, en eller anden lille tillidsfuld Pige med gode, tro-skyldige Øjne, for hvis Skyld de kunde vise Menneskesind og Barmhjærtighed?

Forøvrigt er »Julies Dagbog« falsk fra Ende til anden. Saadan skriver ingen atten-aarig Pige. Det er Hr. Nansen, der paa hendes Vegne fører Dagbog, føler og tænker.

Der er bleven gjort opmærksom paa det lidet sandsynlige i, at hun — med den af Hr. Nansen foregivne Opdragelse — skulde udtrykke sig saadan efter et Teaterbesøg:

»*Suleima* blev en Skuffelse. Dog Musiken var dejlig — døsig vuggende, vildt jublende, saa velsignet fri for moralske Skrupler.« —

Det er absolut nok saa meget Hr. Nansens som Julies Indtryk, her gengives.

Men man kan optrykke hele Sider, som baade for Forms og Indholds Side skyldes en dreven Skribent, der er stærkt forraaet.

Værst er maaske den forløjede Slutning, hvor den trofaste Barndomsven, Erik, skøndt han véd alt, kommer »fin og mandig, uden Forargelse og uden Bebrejdelser«, og paany

byder hende Haand og Hjærte. »I hans Øjne havde hun ingen Brøde begaaet. Hun havde elsket den anden. Og han følte Glæde, fordi han nu kunde være en Hjælp for hende, og fordi han vidste, at hun nu ikke blev hans Kone for at bedrage ham.« Det pudsige ved dette Ræsonnement er, at Nansen synes at mene, at da hun har besveget Erik paa Forhaand, kan denne nu være rolig for Fremtiden.

Saaledes vender alt sig tilsidst til det gode. Der er ingen Grund for de unge Piger til at fortvivle, naar den nansenske Elsker forlader dem. Der er nemlig al Tid et eller andet Drog af et Mandfolk, som i sin Tossegodhed staar rede til at gifte sig med dem uden Forargelse og uden Bebrejdelse. I Sandhed en saare bekvem Moral for Forførere!

Hun behøver end ikke at angre, men har uindskrænket Lov til at mindes disse Hyrde-timer med al den gode Mad og alle de fine Champagnemærker, hans yndige Overlegenhed: han bad hende om et Kys »i samme Tone, som om han bad hende om et Stykke Rejemad«, — — og hun tilføjer de Linjer, hvormed Dagbogen slutter, og som netop hun aldrig vilde have fundet paa at skrive:

»Min Dagbog er endt. Og Aaret, jeg gik

saa usikkert ind i, er endt. Min Skæbnes Aar blev det. Rigt paa Lykke og rigt paa Smærte. Var Lykken eller Smærten størst? Jeg kan og vil ikke maale det. *Jeg véd kun, at jeg intet ønsker usket.*

Dejlige og forfærdelige Aar, *med Tak* skilles jeg fra dig. Du har skrevet mit Livs uforglemmelige Æventyr.«

Saaledes mener altsaa Nansen, at en ung Pige skulde betegne det Aar, hvor hun blev forført under de fagreste Ord: »Du er den skæreste og blødeste og fineste i Verden; du er netop det, de gamle Digtere kaldte en yndig Jomfrugestalt (!)« og forladt under de fejgste: »Den Vanemæssighed, der efterhaanden kom over vort Forhold, pinte og forstemte mig. Mennesker som jeg og mine Lige frygter netop Ægteskabet, fordi det er Kærligheden reguleret og sat i System.«

Man kan, naar man læser Ord som disse, fristes til at spørge: Men véd da Forfatteren Nansen ikke anden Opgave for sine Mænd end at forføre Kvinder? Selv om han nu ikke vil kendes ved al sand Kærligheds Hovedegenskab: dens Trang til at skærme og værne, men opfatter Erotik som Alkohol, der først *stimulerer* og derefter *enerverer*, saa kunde man jo alligevel mene, at der

ogsaa var andet, som kunde fylde en Mands Sind.

Svaret er givet i »*Maria*«.

Det »Jeg«, der findes her, er unormalt og lider af Erotomani. Sygdomsbilledet toner skarpt og klart frem gennem hele den kvælende Boudoirstank, der staar ud fra disse Smaakapitler, gennem de berygtede og sjofle Afklædningsscener, de talrige Raaheder, som vi af gode Grunde ikke skal gengive, de sindssvage Ræsonnementer, som indskydes overalt.

Her er Hovedet bidt af al Skam. Maria véd, at Forholdet kun er utugtigt. Men det gør intet. »Vort Forhold syntes hende en Lykke, som tilfaldt hende helt udenfor Livets regelmæssige Budget (!), og som hun ikke skyldte Regnskab for. Siden havde hun jo et langt Liv for sig til at være sin hæderlige Mands hæderlige Kone.

Uden Skyldbevidsthed, tværtimod i stolt Sikkerhed paa sin gode Ret, gav hun sig hen i harmonisk Skønhed.«

Og der tilføjes: »Lad Synden blive skøn, som Maria var skøn, og den er ikke Synd.« Der synes saaledes i Hr. Nansens Bevidsthed at gælde to Sæt Moral: et for de kønne Piger og et for de grimme!

Overfor Ægtemændene véd han kun Haan og Foragt:

»Indtrængende og alvorligt formanede jeg Maria til at blive en god og kærlig Hustru for sin tilkommende Mand og aldrig være ham utro med andre end mig.« Han advarer hende mod »de i vore Dage grasserende Kvaksalver-Moralister«: »Vogt dig for de falske Profeter, der raaber med Sandhed paa Torvene. Sandheden er et tveægget Sværd, som helst bør blive i Balgen og, ført af ubesindige Hænder, volder mere Fortræd end alle dundrende Løgnes Kartover. Jeg siger ikke: lyv! men jeg siger: vær tavs!«

Da en hæderlig Mand frier til Marie, faar hun af sin Elsker følgende »Formaning«: »Bliver Troskaben dig for byrdefuld, da husk, at du er Vogterske af din Mands Ære, og sørg for, at den ikke offentlig beklikkes.«

Og han tilføjer — vel med den Mulighed for Øje, at han selv en Gang kan blive gift: »Thi det er den uhyre Forskel paa en Mands og en Hustrus Utroskab, at den utro Mand ikke forklejner Hustruen, mens Konen ved en almindelig bekendt Utroskab gør sin Mand fuldkommen latterlig.«

At en saa samfundsfjendsk og ungdomsforgiftende Bog som »Maria« kan fremkomme

herhjemme paa et anset Forlag og udsendes i Oplag efter Oplag, uden at der sker noget alvorligt, vidner mere end alt andet om, hvor stærkt Opløsningen i den sidste Menneskealder er skredet frem. Et sundt Folk vilde ikke have fundet sig i dette: det vilde — med sin Presse i Spidsen — have boykottet det Forlag, der sænkede Niveauet saa dybt, og det vilde endvidere have forlangt Bogen beslaglagt . . .

. . . Ja, vist saa, det er bedst, at Folket selv kan være Politi, men naar det er terroriseret af en samvittighedsløs Bande, der vil ødelægge det; naar »det ikke vover at kny«, selv overfor de groveste Attentater paa Ret og Ære, saa begynder man at se sig om efter en Nødhjælp.

Kunsten i Danmark havde saa vist ikke lidt nogen Skade ved, at »Maria« blev forbudt. Den lovpriste Stils største Charme er, at den Gang efter Gang er holdt saa nær opad Biblens Sprogbrug som muligt. Og den Slags Raaheder er der sandelig ingen Grund til at holde Haanden over.

Det havde været hundrede Gange nyttigere at rejse Tiltale mod denne smilende Fordærvelse end mod »Det unge Blod«. Og det bør siges i disse Dage, da der rejses An-

klage efter Anklage mod Gyldendal, at selv de værste Bøger, der har plettet Forlagets gamle, ansete Navn, er skikkelige og forholdsvis uskadelige i Sammenligning med »Maria«, som Forlaget uimodsagt fremdeles udsender i Oplag efter Oplag.

Da Nansen havde skrevet »Maria«, havde han selv en Følelse af, at nu var Linen løben ud. Han fik paa forskellig Maade at føle, at han efter denne Bogs Fremkomst var en mærket Mand, — man skal f. Eks. vanskeligt kunne nævne nogen dansk Skribent, der er saa foragtet i de gode *Hjem* som »Maria«s Forfatter, — og han skyndte sig derfor Aaret efter at udsende »*Guds Fred*.«

Han fortæller heri, hvordan han som »en dagtræt Mand med Haar, der begynder at graane«, »som en gammel, gammel Mand«, der har levet længe i »Troidenes Høj«, vender tilbage til sin Hjemstavn, til sin Moders Grav og Barneminderne.

P. Hansen gør i den Anledning opmærksom paa Carl Ewalds Ord: »Har du lagt Mærke til den Rolle, Moderen spiller i disse trætte Mænds Fantasier? i deres Bøger . . . deres Elskov? Hun er Symbolet paa deres Tømmermænd, den kraftesløse Anger. Hun skal dulme deres ormstukne Tanker . . .« osv.

Dette er uimodsigeligt, — vi har andre Eksempler herpaa end »Guds Fred«, — men lige saa vist er det, at dette Afsnit er fint og kønt skrevet. Nansens Lede ved det hidtil førte Liv er lige saa ægte som hans Længsel efter Barndomstidens Fred og Lykke.

Ja, saa stærk er Strømkæntringen, at Hørup ganske sikkert i sin Tid har dømt hans Barneminder fra 1864 som det argeste Fædrelanderi.

Og for at man ikke skal tage fejl, vender han sig i hvasse Ord netop mod hele sin tidlige Produktion:

»Jeg vilde bort fra hele den Elskovssport, som leges i den store Bys Overflade-Selskab, og som jeg med saa megen Iver havde dyrket. Havde dyrket mest fordi jeg derved tilfredsstillede en Lyst til at haane Kærligheden, til at rive den ned fra det svimlende, høje Fodstykke, som min Ungdoms blinde Tro byggede den med det Resultat, at jeg selv en skønne Dag laa værkbruden paa Jorden.

Jeg havde elsket og var bleven skuffet. Jeg tvang min Sorg i mig, jeg svor en stille Ed, at for første og sidste Gang havde jeg været Kærlighedens Nar. Var jeg bleven erobret, vilde jeg nu erobre. Havde man

leget med mig, vilde jeg nu lege med andre . . . Jeg vilde tage Kærligheden ovenfra, saadan som den en Gang havde taget mig i Nakken. Og jeg vilde lære andre at gøre det. Lære dem, at Kærlighed ikke er værd at regne for andet end en Spas. Mindst af alt noget at sætte Livet ind.«

Det var altsaa af den Grund, *Julie* skulde ofres og *Maria* besudles. Mandig kan man jo ikke kalde en saa sindssvag Opførsel, der bringer uskyldige Kvinder i Fordærv for at hævne sig paa Kønnen! Og han er da ogsaa nu kommen til det Resultat, at han har baaret sig taabelig ad: »Jeg følte mit Liv forspildes . . . . Jeg vaagnede en Morgen i Angst: Se, Aarene svinder! Hvor er de henne, alle de, du legede med? Hvad har du samlet i Lade af de Følelser, du saaede ud for Vejr og Vind? Draabevis lod du dit Hjærte forbløde og lægge sig øde, gav lidet og fik intet, gav saa ofte, at du snart intet vil have tilbage.«

Det maa dog bemærkes, at han allerede synes at have glemt Hævnen. Her ser Motivet nærmest ud som erotisk Letsindighed,

Men da han nu atter bliver forelsket, — thi Bogen vilde ikke være af Nansen, hvis der ikke fandtes Erotik i den, — er Be-

stræbelserne for at finde en anden Tone øjensynlig, selv om Tonen ikke lyder helt ægte:

»Hendes Haandtryk er Aftenbønnens Englevagt (!). Kunde det umulige tænkes, at hun i Nat kom til min Dør og bad om at blive indladt, jeg vilde flygte som for en Vanhelligelse, jeg vilde føle mig som en Forbandet paa Jorden. Som En, der har staaet ved Renselsens Kilde og ser den grumses af og spejle hans Billede.«

Hans erotiske Opfattelse er kommen under Forvandlingens Lov. Den unge Pige, i hvem han nu er forelsket, — naturligvis en Møllerdatter, de literære Forbilleder smitter nemlig al Tid af hos Nansen, — erklærer, at hendes højeste Ønske var at skænke sin Mand Børn: »Kan noget tænkes dejligere end at blive kaldt Moder?« . . . Men derfor fatter hun ikke de Kvinder, hvorom hun læser i de moderne Bøger: »Det er jo næsten, som om de frygtede Børn som en Fare for deres Lykke. Og ikke nok med det. De klynker og jamrer oven i Købet over den Naturens Grusomhed, der lader dem føde i Smærte. Som om de ikke fik tifold Vederlag for selv den pinefuldste Kvide, naar de holder Barnet i deres Arme.

Som om overhovedet det at blive Moder var noget værd, naar det ikke kostede Smærte.«

Alle, der læser dette — og lignende —, maa faa en Følelse af, at her er noget nyt — og glædeligt nyt — i Færd med at bryde frem.

Dermed skal ikke være sagt, at »Guds Fred« er et Mesterværk. Ak nej, en Forfatter opholder sig ikke ustraffet i aarevis i »Maria«s Bordelluft. Møllerdatteren siger: »Skriv som den, der bor paa Vejrbacken«, og han betegner selv dennes aandelige Klima saaledes: et Sted, »hvor Luften er klar og ren; hvor Livets Mening bliver lettere at fatte, Lidskaben mere usammensat, Følelsen dybere.« Men hans Vejrbackemalerier bliver kun Glansbilleder. Luften deroppe er tilsat med døvende Parfumer. Og naar han ofrer Cigarerne og Cigaretterne for Piben for ret at passe til sine Omgivelser, ser han ud som en Mand, der spiller Komædie.

Stilen bliver Gang efter Gang opstøltet og uægte. Det føles altfor ofte, at han giver Gæsteroller paa Vejrbacken, men at hans Fortid og Fremtid er et helt andet Sted.

I Begyndelsen har »Guds Fred« nogen Lighed med *Henrik Pontoppidans* »Minder«, der ogsaa skildrer en Drømmers poetiske

Hjemvenden til sin jydsk Barndomsby, — Forskellen er kun den, at medens Nansen rejser til Aalborg, kommer Pontoppidan til Randers, — men man vil hurtig opdage den dybe Kløft, der er mellem Virkeligheds-skildringen hos Pontoppidan og det tillavede Dilettanteri hos Nansen.

Især gaar dette ud over den arme Møller-datter. Det lange Foredrag, hun døende »hvisker«, og hendes Sorg over, at hun ikke »hvilede som Brud« i sin Kærestes Arm, er — i Nansens Fremstilling — himmelraabende i sin Falskhed. Nansen har i sit Forfatter-skab omgaaedes tvivlsomme Damer saa længe, at han er ganske ude af Stand til at tegne en god og retskaffen Kvinde. Hun bliver til Teater af sletteste Art.

Men alt dette hindrer ikke, at man lukker Bogen med en befriende Følelse af, at Nansen er kommen ind i sund Udvikling, og at Spotteren fra »Maria« er død.

Efter denne Bogs Fremkomst forlod Nansen jo ogsaa den Journalistik, for hvis Formaaelsløshed han efterhaanden havde fattet saa megen Lede, og blev Direktør for Gyldendals Boghandel. —

Et Par Aar efter udsendte han »*Judiths Ægteskab*«, en lang, stiliseret og i visse Maa-

der ret trættende Dialog mellem to Mennesker, hvoraf hun er »en retløs og hjemløs Omstrejfer, én, der kun er taalt i det gode Selskab, saa længe hun har Penge nok, men som ubarmhjærtig smides tilbage til den Landevej, hvorfra hun er kommen, den Dag hun staar blank og bar«, »en vild Fugl« kalder hun sig selv, — medens han er en fuldblods Stræber, der vil frem og »*derfor skal forholde sig med snart den ene og snart den anden.*«

Der knytter sig nogen Interesse til ham, fordi Nansen utvivlsomt her har givet ikke saa lidt af sig selv:

»Et Menneske, hvem alt lykkedes paa Grund af en tilsyneladende hensynsløs Vilje og fast Plan, men som i Virkeligheden gik ganske romantisk frem, overtroisk stolende paa et gudbenaadet Held. Jeg véd, at det er bleven Skik at betragte mig som det kolde Hoved, den beregnende Lykkejæger. Det er mig ligegyldigt, hvad *Folk* mener. Lad dem kun tro, jeg er saa farlig og frygtelig.« Man ser, at det er Forlagsdirektøren, der ønsker at rehabilitere sig overfor sin journalistiske Fortid.

Og efter at han har ladet hende slaa fast, hvordan han kan være en »Oprører mod

Gud og Konge« uden derfor at være »en agtet Mand i Staten,« føler han Trang til at bekende sin Tro. Han er nu i Færd med at stige til Vejrs og har overvundet sin Ungdoms Kvalmefornemmelser overfor Livsanskuelser.

»Du maa gjerne smile ad mig,« siger han. »Jeg er Romantiker og Optimist, en fanatisk Troende i det endnu ustiftede Religionssamfund, som passende kunde kaldes *de karske Sjæles Broderskab*.«

Man bliver — reverenter talt — en Smule flad, naar man ser det hele opløse sig i en saadan Frase.

Og hermed er Nansens Forfatterskab udtømt. Han har ganske vist skrevet et Par Bøger til: »*Korte Veje*« og »*Troskabsprøven*«, men de bestaar i alt væsenlig af radikale Almanakhistorier og Petitartikler fra Tidsskrifter og Blade. Kun er »*Troskabsprøven*«, der giver Samlingen Navn, af en saadan Natur, at man som Undskyldning gætter paa, at det er en af Maupassants Griserier for Mandfolk, Nansen har oversat.

Det hele taget gør enkelte af hans Fortællinger netop Indtryk af at være oversatte. De er øjensynlig Studier efter den letfærdigste franske Literatur, og de danske Modeller

maa ofte gaa ud af deres gode Skind for at kunne passe ind i dem. Trods alle Anstrængelser er der jo dog endnu nogen Forskel paa dansk og fransk Opfattelse af det passende indenfor Literaturen. —

Hvis nu en eller anden vilde indvende mod denne Fremstilling af de nansenske Idealer, at Nansen jo ingen Steder siger, at han er enig med sine Figurer, hvad enten han omtaler dem i tredje Person eller fingerer et fortællende »Jeg«, maatte det egentlig være tilstrækkeligt at henvise til den *Kontinuitet*, der behersker Nansens Bøger lige fra hans første Skitse »Ansigt til Ansigt« i »Unge Mennesker« til »Troskabsprøven«. Sammenhængen kan iagttages og kontrolleres selv af Folk, der ikke er grantseende. Forfatteren gør intet Steds nogen Røverkule af sit Hjærte. Hvad enten hans Fremstilling er utugtig — som i »Maria« —, eller han lider under moralske Tømmermænd — som i »Guds Fred« —, er han al Tid saa prisværdig tydelig. Der er intet Tvelys, ingen Mystik over hans Forfatterskab. Dets bærende Idé er *Kødets Evangelium* — og intet andet. For det maa alt andet vige — ja, endog de elementæreste Former for Hæderlighed.

Han har imidlertid i »Guds Fred« med stor Aabenhed erklæret, at han selv stod bag sine Bøger. Han fortæller, at han havde Lyst til at skrive en Fortale til sin Bog. Men han véd godt, at et af de første Bud i den moderne, literære Katekismus — der i Forbigaaende bemærket har en oprigtig Troende i Dr. phil. Edv. Brandes -- lyder: »Forfatteren maa aldrig stikke sin Person frem og ikke give sin private Mening til Kende. Forfatteren objektiverer sig i Værket, der har at tale for sig.« Og han gør nu — saare vittigt — Løjer hermed. Han hævder, at hvis en Forfatter har noget paa Sinde overfor sine Læsere, skal han nok faa dem det sagt — trods Katekismens Forbud. »Han lader bare en af Personerne holde et lille Foredrag. Og hvad nytter det, man forbyder ham personlig at optræde i sine Bøger? De allerfleste Bøger skrives om Forfatterne selv . . . Tag en af vore Forfatteres samlede Produkter for Dem, og De vil se ham paraderе forbi i en Række skiftende Forklædninger: som Præst, som Læge, som Ingeniør og som Adelsmand! Men han gennemskues ikke blot af hans leende Kaldsfæller, men ogsaa af Læserne, der er dresserede af den moderne, kritiske Metode til »at finde

Katten«. Forklædningen narrer ingen anden — end Forfatteren selv. Og som Offer for denne Forklædningshumbug udleverer han sig til Spot for en lattermild Samtid, samtidig med at denne taabelige Hensyntagen til fjollede, æstetiske Vedtægter dræber Umiddelbarheden, suger Marven af den Energi, som skulde gøre Bogen til et helt og ægte Udtryk for de Oplevelser, Stemninger og Følelser, der har født den i Forfatterens Sjæl.« Derfor hævder Nansen, at hans »Jeg« er ægte. Det er ham selv, der fortæller Læseren om »sin Fryd og sin Kvide«.

Hans Beundrere misforstaar heller ikke Meningen med hans Forfatterskab. Ovenfor er anført, hvad G. Brandes mener derom.

Sven Lange skriver, at »Peter Nansen koket og smidig listede sin Malice ind i Borgerskabets Opfattelse af en Mængde moralske Spørgsmaal«.

Og da hans »Samlede Skrifter« udkom, skrev »Politiken« — Anmeldelsen ligger kun to Aar tilbage —:

»En kløgtig og saare forfaren Viden om Erotik . . . strømmer igennem de tre sirlige Bind, der rummer Samlede Skrifter af Peter Nansen . . .

Man genlæser ikke disse Bøger, der ved

første Fremkomsten vakte Modsigelse og Forargelse, uden at undres over, hvor trang og snæver, hvor langt bitrere Striden den Gang var for Tidens Ungdom. Man fatter, at i disse Skrifter rejstes imod Datiden en dristig og uforfærdet Pen, der medfølede og trofast banede en Vej, ad hvilken Unge nu gaar trygt og sikkert, men hvor de den Gang ikke mødtes, uden Hjemmenes og Borgerskabets Vrede hang over dem.

Borgerskabets Vedtægter kendes ikke nu, hvor Ungdommens egne Vedtægter frit og uafhængigt selv sætter Grænserne.« — —

Derfor skal ogsaa Ansvar for dette Forfatterskab, — det skadeligste, vi i det sidste Slægtled har haft i Danmark, — uden Afslag lægges paa Nansens Skuldre.

Han har, saa vidt og saa langt han kunde, forgiftet det grundlæggende Livsforhold, Forholdet mellem Mand og Kvinde, han har som ingen anden tilsølet den danske Kvinde, idet han har skildret hende som en Tøjte, der kun havde én Lyst: at tilfredsstille Vellystningens syge Begær, — han har forfalset Livsværdierne, besmykket Synden, forherliget Løgn og Troløshed, kaldt Gemenhed Fornemhed og Liderlighed Noblesse og søgt at gøre Selvtugt og Forsagelse — kort sagt:

det, der lægger Bund i en Mands Karakter — latterlige og foragtelige.

Alt, hvad han har prist, maa dansk Ungdom hade, alt, hvad han har forfulgt, maa den elske, hvis vi skal fare vel herhjemme.

Ungdomsødelægger og *Samfundsffjende* — disse to Ord tegner sig med frygtelig Tydelighed gennem hans Bøger.

Og de maa vide, alle de, der paa den ene eller den anden Maade tager hans Parti, at de derigennem er med til at sprede Ødelæggelsen og tage Part i Ansaret.

III. Forlæggeren.

»Saa længe Vorherre vil unde mig at leve, og saa længe jeg har Kræfter til at varetage mine Pligter som Direktør i Forlaget, vil jeg vedblive med at lade *Moralen dele . . .*!«

Da Peter Nansen i 1896 overtog Ledelsen af Gyldendals Forlag, vakte det jo nok nogen Undren og megen Forargelse, at Valget just var falden paa ham. Adskillige fandt, at skulde der knyttes et literært Navn til Forlaget, var der det, der kunde have været mere betryggende.

Hans hidtidige Journalistik og Forfatter-
skab var ikke nogen god Anbefaling, — saa-
fremt Forlagets Hensigt da ikke var at alliere
sig med »*Politiken*«, hvis Indflydelse i disse
Aar var paa sit Højdepunkt. En Forfatter
fortæller, at naar han i de Aar, der gik forud
for Nansens Ansættelse, præsenterede For-
laget et nyt Manuskript, lød Spørgsmaalet
fra Hr. Hegels Side: »Hvordan staar De
Dem med »*Politiken*«?«

At Nansen trods sin Fortid i det store og hele fik en god og velvillig Presse, skyldtes først og fremmest »Guds Fred«. Bruddet med Fortiden var saa absolut, at her ikke syntes nogen Misforstaaelse mulig.

Og Nansen bestræbte sig ogsaa for at staa sig godt til alle Sider. Skøndt f. Eks. min Stilling til den usædelige Literatur — og deriblandt »Julies Dagbog« og »Maria« — var velkendt, stillede han sig straks overordenlig venlig og anerkendende overfor mig.

Af det Brev — af 16. November 96 —, som findes gengivet foran i Bogen, maa det være mig tilladt at citere:

»Og maa jeg have Lov til — som gammel Journalist, ikke som Forretningsmand — at komplimentere Dem for Deres Anmeldelser.

De siger ofte netop det rammende Ord. De er sikkert for Tiden en af de mest forstaaende Anmeldere. F. Eks. synes jeg, De var den eneste, der sagde om Laur. Petersens Bog netop det, der burde siges om den.«

Ogsaa ad andre Veje fik jeg i disse Aar Indtryk af, at den ny Forlagsleder virkelig var bleven en anden: Han knyttede Forbindelse med Forfattere, som ikke var i »Politiken«s Kridthus, og han anstrængte sig for

at vise en Forstaaelse overfor Anderledes-tænkende og -troende, som man aldrig havde fundet Spor af hos Per Anden.

Da der i 1899 rejste sig en stærk Protestbevægelse mod Dr. Edvard Brandes i Anledning af dennes frækt udæskende Journalistik og talentløse og tomme Roman »Det unge Blod« med dens hede Sensualisme, deltog jeg med megen Iver i Kampen — uden paa noget Punkt at føle denne rettet mod Nansen, selv om jeg naturligvis maatte beklage, at Gyldendals Forlag kunde indlade sig paa Udgivelsen af et utugtigt Skrift, der tilmed som Kunstværk ikke havde Spor af Værdi.

Men eftersom Aarene gik, og Nansen blev sikrere i Saddelen, viste det sig, at hans »Guds Fred« ingen Betydning fik. Havde den i sin Tid været Udslag af Røre i hans Sind, saa havde dette nu lagt sig, og han stod aandelig talt dør, hvor han al Tid havde staaet, ved Indgangen til et Separat-Kabinet — med Julie under den ene Arm og Maria under den anden.

Det hændte et Foraar, at *Johannes Jørgensen* skiftede Sind: hvad der før syntes ham Taabelighed, forekom ham nu at være Klogskab, og det, han tidligere kaldte skønt,

syntes ham nu hæsligt. Man kan læse om denne Forandring i det ærlige Skriftemaal, der hedder »Livsløgn og Livssandhed«. Men da han havde passeret dette Sporskifte, — som virkelig var et Sporskifte, — brød han Staven over det meste af sin hittidige Produktion. Den kom ikke i ny Oplag, men forsvandt efterhaanden i Stilhed. »Livets Træ« og »Vor Frue af Danmark« kunde ikke forliges, og derfor rev Johannes Jørgensen resolut »Livets Træ« ud af sin Digtning.

Havde Forandringen med Nansen været Alvor, vilde han naturligvis have gjort alt for at hindre, at hans utugtige Bøger naaede ud i videre Kredse. I Stedet for har han udsendt dem i Oplag efter Oplag — uden Hensyn til deres Virkninger — og gør det fremdeles.

Og en Del af de Bøger, der nu udkom paa Gyldendals Forlag, vidnede ligeledes om, at de Grænser, som gamle Hegel med sin faste Haand havde draget, var bleven slettede.

Det drejer sig ikke her om forskellige Literaturretninger. Paa et Forlag som Gyldendals kan der udkomme mange Bøger, som Meningerne kan være delte om: Bøger, man skælder ud af et godt Hjærte, men hvis Fremkomst man ikke tør bebrejde For-

laget. Akkurat som der i et Hjem kan komme forskellige Anskuelse til Orde, uden at den gode Tone brydes. Men der findes dog det, som man i et Hjem ikke finder sig i, Gemenheder, som selve Hjemmets Orden forbyder. Og det samme har hidtil været Tilfældet for Forlags Forhold til de Bøger, de udsendte. Forlagets Navn opfattedes som en Garanti for Bøgernes kunstneriske Ævne og tilstedeliggende Indhold. Naar der i gamle Dage stod »Reitzel« paa en Bog, vidste man, at man trygt kunde købe den. Og det samme gjaldt Gyldendal, mens Frederik Hegel var Forlagschef. Da »Constance Ring« var trykt færdig, og han ved at gennemlæse den trykte, men endnu ikke udsendte Bog opdagede, at den indeholdt »realistiske Skildringer af den mest yderliggaaende Art«, nægtede han at udgive Bogen paa sit Forlag.

Nu begyndte det at vrimle med de hæsligste Bøger paa Gyldendals Forlag.

Der kom en Bog som Gustav Wiedes »Det syage Køn«, om hvilken Oskar Montelius skrev i »det Letterstedtske Tidsskrift«: »Mod en Bog som denne — mod en Bog, som paa *den* Maade skildrer den frigjorte Kvinde, burde baade Mænd og Kvinder i Norden med Forargelse protestere«.

Peter Nansen smilte. Raahederne, der ikke bares frem af nogetsomhelst Talent, gik i Oplag efter Oplag.

Senere fulgte *Loulou Marcussens* »*Det evige Kvindelige*«, — om hvilken selve »Constance Ring«s Forfatterinde, den saavist ikke snærpede Amalie Skram udtalte, at hvis hendes Datter havde skrevet denne Bog, vilde hun ønske Datteren død. Ja, endog det Blad, der udenfor København med aldrig svigtende Appetit har sat saa meget af den løsagtige Literatur til Livs, »Polens Døtre«, »Gudrun Dyre«, »Inger« osv., osv., »*Højskolebladet*«, stemplede »*Det evigt Kvindelige*« som et særlig ondartet Eksempel af Smudsliteratur, hvis æstetiske Værdi var lig Nul. Og nu har Forfatteren P. Lauritsen under sin Polemik med Nansen dokumenteret, at dette Smudsprodukt tilmed er udkommen — paa Nansens *Tilskyndelse!*

Der er — for at holde os til de allerseneste Aar — *Emil Rasmussens* berygtede Roman: »*Camillo Cantori og hans Koner*«. Dens Raahed er grænseløs, dens Perversitet afskyelig.

»Nationaltidende«, der ikke er af de fremfusende Blade, skriver: »Denne Bog er væmmelig. Det er ligesaa godt at sige det straks og klart, saa de, der ikke ynder den Slags,

holder sig fra den. De betændte Fyre, der er Samlere af gehejme Bøger for Mandfolk, vilde jo nok af egen Sporsans have hittet paa at indlemme dette Værk i deres Samling i Bagbutikens eller Læsestuens Smugkrog.« Og om de »plumpt opmalede« Situationer, der giver Bogen dens Præg, hedder det: »De har ikke mere med Kunst at gøre end de Tegninger, uvorne Knægte kradser op paa Væggen af »det lille diskrete Aflukke«, som Hr. Rasmussen udtrykker sig i sin diskrete Blomsterstil.«

Der kom mange andre Bøger, som i et sundt Land vilde have stemplet deres Forlag: *Andreas Hauklands* berygtede Skildringer af »Ol-Jørgen«s seksuelle Oplevelser, *Jakob Hansens* »En kritisk Tid, *Gustav Wiedls* »Det svage Køn« osv.

Stemningen i Læseverdenen var efterhaanden bleven ret irriteret, og Camillo Cantori, der ganske utvivlsomt er den mest svinske af Dr. Emil Rasmussens mange stramme Bøger, skulde synes et udmærket Udgangspunkt for en Kampagne mod Gyldendal.

Denne vilde imidlertid ikke rigtig komme i Gang. De, hvis Ord havde Myndighed, tav, og de, der protesterede, blev ikke hørte uden-

for den Kreds, der paa Forhaand var enig med dem.

Men saa brød — endda ret uventet — Uvejret løs. Borgbjerg — eller en anden stor Mand — har sagt, at de største Slag staar ved de mindste Landsbyer, — og det passer i hvert Fald her. En anonym Brevveksling mellem to Kvinder blev Anledningen.

De to »*Kvindehjærter*«, hvorom Bogen handler, er begge bundfordærvede.

Den ene, der bliver sveget af sin Mand, taler mange og smukke Ord om Hjemmet og er vistnok — i al Enfoldighed — tænkt som den, der skulde forsvare *Hjemmets* Sag.

Hun fortæller, at hendes Forældre lærte hende »kun at se det gode hos Mennesker og ikke mistro nogen«. Og netop af den Grund rammer Troløsheden hende saa haardt. Hun havde den urokkeligste Tillid til sin Mand, og derfor var hun værgeløs. Hun er selv som et Hjem, hvor man har flyttet alle Møbler bort og taget alle Billederne af Væggene. Men der er Mærker paa Tapetet, hvor de har hængt, og Lugten af Hjemmet er tilbage.

Da Manden omsider vender tilbage, synger hun Hjemmet en højstemt Lovsang. Egenlig er det godt, at han har været hende

utro og gjort hende Sorg. Thi før delte de to kun Glæderne, nu er de halvt om Sorgerne ogsaa!

Karin Michaëlis.

Men den samme Kvinde fortæller, at før sit Ægteskab har hun staaet i Forhold til

en Arkitekt. Hun erklærer selv, at hun ikke kunde »indføre en borgerlig — en Jøde« som Mand paa Gaarden, — om det var fordi han var borgerlig, eller fordi han var Jøde, oplyser hun ikke. Men hun hengav sig i hvert Fald til ham »med koldt Overlæg«, uagtet hun altsaa vidste, hun aldrig kunde blive hans Hustru.

Det kan jo ikke skjules, at hendes stærke Begejstring for Hjemmet herved ligesom taber noget af sin Glans.

Og man mister ganske Troen til hendes Følelsers Ægthed, naar hun udbryder: »Derom troede jeg, at vi Kvinder i det dulgte Dyb af vore Tanker var fuldt enige: Hellere vil vi behandles som Skøger, som Hundyr...« end sviges.

Den Luft, som her slaar én i Møde, er saa hed og fordærvet, at man hurtigst muligt søger bort. Der skal ligefrem en Karin Michaëlis' fordærvede Fantasi til for i den Grad at rode ondt og godt sammen.

Den anden Brevskriverinde er den fødte *Zigeunerske* — hinsides alle moralske Bestemmelser. Allerede som pur ung Pige kunde hun tænke sig at drage rundt i en grøn Kærre henad alle Landeveje. Hun er fuld af Spot og Haan over Hverdagsmenneskers

Liv og Lykke. Kærligheden, som »mange brave Præste- og Degnekoner« bygger paa, er »en Livsløgn«. »Den Kærlighed, der bekræftes af Præst og Degn og Tanter og

Betty Nansen.

Venner, hvad har den med *Elskov* at gøre?« Hun foragter Mænd og kan dog ikke være dem foruden. »Mit stadige Samvær med Mænd har tvunget mig til at lyve bestandig,«

siger hun et Sted. »Jeg véd intet, der udvikler Rethaveriet og Herskesygen som Ægteskabet,« udbryder hun et andet. »Du gode Gud, hvor vi lyver,« skriver hun et tredje. »For os selv og for andre. Mest jo for at tækkes Mændene. Vi tør ikke vise os, som vi er. Og vover en enkelt at løfte Sløret, da faar hun Koblet efter sig, halsende og gøende, Kvinderne forrest.«

Intet Under for Resten, thi da hun selv »løfter Sløret«, ser vi en Kvinde, der frækt fortæller: »Der er en Mand her i Byen, der har været min Elsker. Jeg elsker ham ikke, — jeg har aldrig elsket ham. Jeg blev hans af Nysgerrighed, af Lune, af Kedsomhed eller hvad . . . Han er grim — og tyk og skaldet« osv.

Mens man sidder og bliver trist over al denne Bundfordærvethed, falder der pludselig én noget ind. Denne Kvinde, der sætter en Ære i sin Skam, har vi mødt før. Det er jo selve Nansens »*Maria*«, som efterhaanden er kommen saa dybt ned. Ja, hun taler ganske sin Forførers velkendte Sprog, naar det hedder: »Tro mig, Mændene har Ret; de Kys, jeg gav og tog, gjorde mig aldrig ringe. Hvad der laa før Deres Ægteskab, skylder De ingen Regnskab for . . .« osv.,

altsammen direkte født ud af »Et Hjem«, »Julies Dagbog« og »Maria«.

Og den stakkels Kvinde har mere Ret, end hun tror, naar hun et Sted klager: »Det er de andre, der taler ud af mig. De Mænd, der formede mig og dannede mig. En efter en har de smittet af paa min Sjæl og lært mig deres Løgneteorier, der skal besmykke vore skidne Lyster.

Jeg er saa forgiftet og forpestet, at jeg burde smides hen paa den nærmeste Mødding.«

Endog det nansenske Ideal af et moderne Mandfolk finder man i hendes Tragedie. »Han er smuk«, skriver hun om sin Mand. »Han var feteret. Havde haft hundrede Æventyr. Han var saa berygtet, at et uskyldigt Pigebarn *maatte* blive beæret, naar han værdigedes at kaste Tørklædet til hende. Det var først senere, jeg opdagede, hans Skønhed var i Genren de ulastelige Gentlemen, der pryder Skræddernes Vægge.« Hun har lært sin »Scheik« at kende til Bunds.

Og da denne Tøjte har det første Møde med en af sine vekslende Elskere, som hun, straks de mødes, hengiver sig til, begynder de naturligvis ganske à la Nansen med »en Diner saa lang som Leporellos Liste.«

Det blev altsaa Afslutningen for Maria. Dør endte hun — og maatte hun ende.

»Kvindehjerter« gjorde ualmindelig Lykke. Bladene reklamerede den op. »Ganske ualmindelig Fremstillingsævnne og en ejendommelig Forstaaelse af Kvindehjærterets intimeste Rørelser«, skrev »København«, der senere oplyste, at Forfatterne var Fruerne Michaëlis og Nansen. Forlaget optrykte Oplag efter Oplag. Ikke mindst de københavnske Bourgeoisidamer syntes svært optagen af Bogens kyniske: »Vi er Svin, Farlil! Mænd og Kvinder, alle i Flok! Her har de gamle Digtere gaaet og fablet om en Margarete, en Alma, en Solveig! Slidder, Sladder! »Hundyr« — det er, hvad Kvinderne er, — ligesom det længe har været bekendt, at Mændene var Handyr.«

Da Forlaget bebudede 4de Oplag, skrev Holmens Provst, *H. M. Fenger*, en dirrende Protest i »Nationaltidende« og pegede paa, at i andre Lande vilde ansete Forlag aldrig have indladt sig med en saadan Bog, men den vilde have været henvist til Forlag af 9.—10. Klasse. Han krævede af vore Anmeldere, at de af Hensyn til Folkets Sundhed og Fremtid vurderede den efter sæde-

lige Principper; han bad Danmarks Kvinder nedlægge energisk Protest mod, at »Kvindehjærter« skulde udtrykke, hvad de allerinderst mente; og han bad danske Mænd betro deres Boghandler, at han ikke kunde være bekendt at have en saadan Bog i sin Boglade!

Og Provst Fengers glødende Indlæg tændte Sindene i Brand. Han blev støttet af en hel Række kendte Mænd og Kvinder: *P. Lauritsen, K. G. Brøndsted, Alfr. Ipsen, Mary B. Westenholz, Dr. med. Joh. Mügge, Joh. Hage, Georg Jochimsen, Postmester Koefod, A. Schack* og mange flere. Det var tydeligt at mærke, at nu vovede Folk »at kny«.

Om end højst ugærne saa Hr. Peter Nansen sig nødt til at rykke i Marken. Han afviste overlegent alle Angreb paa Gyldendal med den Bemærkning, at et Forlags Ledelse var Offenligheden uvedkommende. Det var en Forretning som alle andre Forretninger og fik den Skæbne, det fortjente.

Derefter stak »Maria«s gamle Forfatter pludselig sit Ansigt frem i den velberegne Blafemi, at »saa længe Vorherre vil unde mig at leve, vil jeg vedblive med at lade *Moralen dale!*«

Pludselig blev han — som saa ofte i sin

Produktion — imponeret af sig selv: »Jeg nærer den dybeste Respekt for en ærlig Overbevisning, og jeg er født med den Retfærdighedssans, at jeg i videste Omfang ønsker Plads for enhver Retning og Anskuelse.«

Hr. Nansen gjorde det let for Provst Fenger at svare: »Er det forsvarligt, at der kan leves et Liv paa dette: at nære den dybeste Respekt for enhver ærlig Overbevisning? Kan Overbevisningen om, at det er dumt og upraktisk at være ærlig, sædelig, opofrende, ikke være ærlig? Kan en Morder, en Røver, en Forfører ikke være kommen til den »ærlige« Overbevisning, at hans Metier er den eneste fornuftige i et saa »foragteligt og forløjet« Samfund, som han har den Ulykke at være puttet ind i?

Kan man forsvare i videste Omfang at unde Plads for enhver Retning og Anskuelse, uanset dens moralske Beskaffenhed og uanset den Vurderingsævne og Modstandskraft, der findes i det Samfund eller det enkelte Individ, som Retningen og Anskuelsen vil drage over til sig?

Man kan ikke uden at underskrive sin egen Dødsdom stille sig paa det Standpunkt, at man siger: Jeg nærer lige saa stor Respekt for Løgnen som for Sandheden — for

fri Kærlighed som for sædelig Renhed og lovbundne Ægteskaber, — for Kærlighed til Fædrelandet som for Ligegyldighed for det — for Mandighed og Vilje til at give sit Liv for den gode Sag som for umandig Lige-gladhed ved det hele.«

Paa dette gav Hr. Nansen — klogelig — intet Svar. Og han blev ogsaa mærkværdig tavs, da P. Lauritsen gennem L. C. Nielsens Mindeskrift om Frederik V. Hegel, paa hvis Autoritet Hr. Nansen havde været tankeløs nok til at beraabe sig, dokumenterede Forlagets uimodsigelige Nedgang i den nansenske Periode, dets Laden-haant om de gamle, hegelske Principper.

Kun fór han ud, da K. G. Brøndsted rykkede frem med vanlig Humor og selvfølgelig Overlegenhed, og i sin Ilterhed raabte han »Karudser« efter de positive Forfattere herhjemme. Efter denne Forløbelse, hvorved han fornærmede en hel Del af Forlagets bedste Forfattere, har han været stum som en Fisk, — det behøver jo ikke at være en Karuds, kan lige saa godt være en Aal. —

Under Forhandlingen rykkede forskellige kendte Skribenter Hr. Nansen til Undsætning: Vilhelm Østergaard, Valdemar Rørdam, Frk. Sick og adskillige andre. Deres

Navne er ligegyldige: de var nemlig alle paa Gyldendals Forlag og burde derfor have tiet. Man kan vende og dreje Sagen, hvordan man vil: *uvildige* kan disse Forfattere, der slog Kreds om deres Chef og dennes Pengekasse, aldrig kaldes.

Det eneste Argument, der vejede noget, var dette, at man ikke kunde rette nogen Bebrejdelse mod *Forlaget*. Det var en Forretning, et Ekspeditions-Kontor, om man vil, som ikke kunde have nogetsomhelst Ansvar for, hvad Forfatteren skrev. Man anførte Bjørnson og Ibsen som Eksempler. Sæt, at de havde tilstillet Forlaget en Bog, hvori der var noget, Forlagets tilfældige Leder ikke syntes om, skulde han da virkelig have nægtet at trykke den? Mon deres Navne ikke var store nok til selv at bære Ansvaret? Hvad var det i det hele taget for en vild Idé, at en Forlægger al Tid skulde være enig med sine Forfattere? Alle Forstandige maatte jo kunne se, hvilke utaalelige Forhold det vilde føre til.

Argumentet er rigtigt, hvis Idealet af en Forlægger er en Mand, der med samme Iver tjener Lys og Mørke, Sundhed og Sot, Liv og Død, Sædelighed og Utugt. Men ellers halter det jo unægteligt.

Den, der skriver disse Linjer, besøgte for mange Aar siden Bjørnson paa Aulestad. Og denne fortalte da fra sin egen Digtning et Eksempel paa, hvorledes Hegel havde faaet ham til at stryge væsenlige Afsnit i en Roman. Der er intet til Hinder for, at en taktfuld og alvorlig Forlægger, der opfatter sin Gerning som andet end Forretning, kan have god, positiv Indflydelse endog paa sine mest berømte og indbringende Forfattere.

Men nu gjaldt Misfornøjelsen mod Gyl-dendal jo ingen af Literaturens Store. Det var kunstnerisk set jammerlige Stympere, Talen var om.

Det triste ved de Bøger, som her blev Genstand for Forargelsen: »Kvindehjærter«, »Den farlige Alder«, »En hedensk Sjæls Bekendelser« og »Den elskede Eva« var jo netop det, at de var absolut undervægtige i kunstnerisk Henseende, at de, der roste dem, maatte bruge falsk Maal og Vægt.

Og dobbelt trist, ja, hundredfold trist var det, at store Dele af vort Publikum ved Tidernes Ugunst — og Nansen har baade som Journalist, Forfatter og Forlægger sin store Andel deri — var bleven saa demoraliserede, at de ganske havde tabt Ævnen til at skelne og sondre. Den ny Tid kan have mange

gode Egenskaber, men den har i al Fald ikke udviklet og fæstnet Folks Smag.

Imidlertid — selv om dette Udgangspunkt var rigtigt, hvad det altsaa ikke var, kunde det jo *ikke* anvendes her, al den Stund de to Fruer, der har »Kvindehjerter« paa deres Samvittighed, optraadte *anonymt*. Publikum havde derfor ingen anden Garanti for Bogen end Forlagets, og dette sagde i storstilede Reklamer og talrige Bladnotitser ogsaa god for Værket.

Da forskellige af Nansens Garde i deres Vaande lagde Ansvar paa Forfatterne, Anmelderne, Boghandlerne eller Publikum, der selvfølgelig hver har sit at svare til, var det ganske velgørende, at Nansen i Stridens Hede traadte frem og aabent erkendte, at for Udgivelsen og den moralske Nedgang, der kunde være en Følge heraf, tog han gladelig hele Ansvar.

Og selvfølgelig kan han heller ikke slippe fri herfor.

»Kvindehjerter« havde imidlertid gjort den Nytte, at Anmelderne var blevne opskræmte. De Udslag, Harmen og Forargelsen havde givet sig, var saa stærke, at det ikke gik an at overse dem, — Anmelderne havde virkelig for en Gangs Skyld opdaget, et de skrev

for Hjem —, og derfor fik *Karin Michaëlis'* »*Den farlige Alder*« en temmelig varm Modtagelse de fleste Steder. Fru Michaëlis har al Tid som Forfatterinde haft Hang til Hysteri i al Almindelighed, her er det bleven til seksuelt Hysteri. Det er Kvinder mellem de fyrre og halvtreds, hun skildrer: efter hendes Mening er de mere eller mindre gale allesammen.

»Hvis Mændene anede, hvorledes det ser ud inde i os Kvinder, naar vi er over de fyrre,« hedder det et Sted, »saa vilde de fly os som Pesten og slaa os ned som gale Hunde.«

Om en Kvinde siges der: »Hun har en ret stor Børneflokk og et ukueligt Mod paa Mænd. Alverden véd, at hendes Elskere er mange og flygtige som Skyerne, men alle sænker Kaarden for hende. Og hun er Respekt værd. Hun lever i sit Hjem som den mest fuldkomne Moder og er et sandt Mønster paa Huslighed og øm Forstaaelse af Børnenes Behov.«

De lykkelige Børn, der har en saa mønsterværdig og »fuldkommen« Moder!

Et Brudstykke af et Brev: »Se, Magna, et Menneske med Deres Natur burde aldrig ved Ægteskab være knyttet til en Mand og ikke heller sætte Børn i Verden. De er skabt —

tag nu ikke Ordet op som en Fornærmelse — De er skabt til at være Skøge. Det klinger ilde, men jeg véd ikke noget andet Ord, der er bedre.«

I Forbigaaende bemærket: alle Fru Michaëlis' Kvinder i denne Bog synes »skabt« i samme Øjemed, ogsaa den Frue, der kommer med det smagfulde Udbrud: »Jeg har det med Mænd som med Blomster, jeg værdsætter dem efter Duften, og det er ikke al Tid den blideste Duft, der tiltaler mig mest.«

Men det er for Resten ikke alene de fyrretyveaarige, der er i den farlige Alder. Endnu et Brudstykke — men denne Gang af en Samtale. »Jeg gav min Pige nogle Silkestrømper. I Stedet for at takke sagde hun med en Pludselighed, der virkede betuttende: »Jeg solgte mig en Gang for et Par grønne Silkestrømper.« — Uden at ville kom jeg til at spørge: »Fortrød De Handelen?« — Pigen saa mig ind i Øjnene: »Jeg véd ikke, jeg tænkte kun paa mine Strømper.« —

Ja, vi skal ikke fortsætte. De anførte Prøver maa være tilstrækkelige.

Denne Bog gik ud i Verden som et Bud fra de danske Kvinder. Den tyske Udgave udkom paa et obskurt Forlag og blev — takket være en Reklame, der i al sin Fræk-

hed gjorde endog Gyldendal til Skamme — solgt i et mægtigt Oplag.

Fru Michaëlis fulgte selv i Hælene paa Succes'en med et Foredrag, hvori hun yderligere fortalte en hel Masse sælsomme og uappetitlige Historier om hysteriske Kvinder i den farlige Alder. »Efter Foredraget at dømme maa hun have en udsøgt Bekendtskabskreds,« skrev et anset tysk Blad.

Hist og her protesterede Kvinderne, enkelte Steder forbød Politiet Foredraget som stridende mod Sømmelighed og Orden, men som Helhed gjorde hun Lykke, og hendes Bog gik i store Oplag i alle »Kulturlande«.

At et tarveligt Produkt som »Den farlige Alder« kan gribe Kvinderne Verden over i saa høj Grad, — de mandlige Beundrere var sikkert hurtigt talte, — vidner om, at der er noget i Vejen med Tidens Kvindeopdragelse. Sad en svunden Tids Kvinder for meget bøjet over Broderirammen, saa ryger vor Tids Kvinder vist lovlig mange og stærke Cigarer. Var de i gamle Dage saa bly, at deres Uvidenhed kunde være en Fare, véd de sikkert i vore Dage saa god Besked og er saa ugenerte, at det jomfruelige ganske er gaaet tabt. Og var i vore Bedstemødres Tid altfor meget upassende og ukvindeligt,

saa er Grænserne for, hvad unge Piger nu kan gøre, i altfor høj Grad bleven — ikke udvidede, men slettede.

Næppe noget har revolutioneret Kvinden og fjærnet hende fra Digterens Maal: Frømheden og Sjælsstyrke som Literaturen. Naar den Afdækning af Sygdom og Raaddenskab, som sker i »Den farlige Alder«, har kunnet optage Kvinderne saa lidenskabeligt, er det sikkert en Opfordring til alle alvorlige Fædre og Mødre om at lægge Opdragelsen af deres Pigebørn om og lade *Hjemmet* blive det bærende under disses Opvækst og Udvikling.

Hvad Gyldendals Forlag angaar, burde det vide, at Udgivelsen af en Bog af den Natur er velegnet til at tilsøle det danske Navn. Overfor Udlandet har Gyldendals Forlag endnu ikke mistet sin Anseelse, og derude tror man let, at naar en kendt Forfatterinde paa vort største Forlag erklærer, at Flertallet af de danske Kvinder i en vis Alder skulde slaas ned som gale Hunde, maa der være noget om det.

Og man maa her vel erindre, at Danmarks Navn mange Steder ude i Verden er plettet. »*Danske Films*« er i Sverige enstydige med bloddryppende, usædelige Billeder. København betragtes i hele Nordevropa som »Nor-

dens Paris« i dette Ords løsagtigste Betydning. Det er ikke længere siden end i Fjor, at det frisindede Blad »Gøteborg Handelstidning«s Pariser-Korrespondent skrev i et Brev om Løsagtigheden i Paris, »at Københavnerne i dette Forhold skal være Evropas mest fordomsfri Befolkning, langt mere fordomsfri end Pariserne.«

Skulde man nu ikke tro, at enhver, der havde en Mo's Minde, en Hustrus Trofasthed, en Søsters Renhed at værne, vilde gøre alt for at hindre et saadant Smædeskrifts Fremkomst.

Hr. Nansen havde ingen Betænkeligheder. Fru Michaëlis' Bog passede jo ind i hele hans Livsgerning: det danske Folks Afmanding.

Man forstaar, at et nationalt Blad som »Flensborg Avis« fornylig kunde skrive med direkte Adresse til Hr. Nansen, der havde holdt en dum Tale i den ægte, gamle, forsorne Petit-Stil for nogle ukritiske Studenter:

»Mere end Danmarks Lidenhed og militære Svaghed maa den slappe Selvopgivelse virke forknyttende, som en vis Aandsretning mener at burde meddele Ungdommen som Bannermærke. Man ledes og væmmes ved at høre en dansk Mand tale saaledes. Ved den Slags Taler undergraves Landets Frem-

tid; hvem der vil være med til efter Ævne at betrygge den, maa nære Afsky for en saadan Umandighed og Ynkelighed.« — —

I Hælene paa »Den farlige Alder« fulgte den anonyme Bog: »*Af en hedensk Sjæls Historie*«.

Netop dette, at Bogen var anonym, bevirkede, at Redaktør *Chr. Gulmann* formede sin Anmældelse i »Nationaltidende« som et Spørgsmaal. Efter at have overvejet Problemet: Er Bogen mest kedelig eller mest fræk? fortsætter han:

»Siden bliver det ganske vist ikke morsommere, men mærkeligere. Den unge Dame indlader sig i et Forhold til sin Kusines og bedste Venindes Mand, betagen af hans »Skovmandsduft og Friluftstatelighed«. Da hun, i Udlandet, har faaet et Barn med ham, opdager hun, at hun egentlig ikke elskede ham. Efter siden at være kommen galt af Sted med en anarkistisk Russer — en atletisk Arbejder — forkynder hun: »Jeg har kastet mig bort i en Rus. Jeg fortryder det ikke; for jeg er den, jeg er.« Hendes Livs-Maksime bliver herefter, at unge Piger, ligesom de lærer at børste Tænder og skylle Mund, skal undervises i: »selv at afgøre, om og naar de vil være Mødre.« Takket være

en fordomsfri Onkels Assistance bestemmer hun altsaa nu, at hun ikke vil være Moder, — men »hvor dyrt har jeg ikke maattet bøde for min Uvidenhed« . . . Hvilken »Uvidenhed« er en underlig Sprogbrug, i Betragtning af, at hun i Forvejen har faaet Barn og allerede den Gang selv sendte Bud efter Manden.

Stadig dækket af sin vidunderlige Onkel lever hun i Paris et Skøgeliv, »det græske Hetære-Ideal, som endnu frister de skønne blandt Kvinderne — og som de aandfulde blandt Mændene sukker efter«. Dog tager hun et moralsk Forbehold: Erotiken skal forbeholdes de store Øjeblikke. Bekvem nok for Damen har hun rigeligt med store Øjeblikke, indtil hun dør 30 Aar gammel, »efter at have født en Pige til Verden, saaledes som hun vilde det«.

Bogen osrer af Ligegyldighed. Den gaar under falsk Varemærke, for saa vidt som den nævnes en *hedensk Sjæl*. Hedensk i sokratiske Forstand (hans Navn tages forfængeligt) vilde det være frækt at nævne den. Med Sjæl har den overhovedet intet at gøre. En Skøges Dagbog kunde være en mere adækvat Betegnelse, hvis det ikke vilde tyde paa en Ærlighed og en Smærte, som denne flade og flove Bog ikke har Anelse af.

Der vilde for saa vidt ikke være Grund til at beskæftige sig med den, hvis den ikke udkom uden Forfatternavn paa vort første Forlag, der saaledes maa overtage det fulde Ansvar for den. Af den Grund bliver det uundgaaeligt at tale rent ud, for at den ikke stiltiende skal staa som et socialt Opløsnings- og Forraadnelses-Tegn. Her er det nødvendigt, at »Nationaltidende« henvender sig direkte til Forlaget med det Spørgsmaal: Er det af *kunstneriske* Grunde, at denne Bog udgives? Ønsker Forlaget at gøre Propaganda for Bogens »Anskuelse«? Eller er det af handelsmæssige Grunde, at denne anonyme Vare udsendes?»

Dette skarpe Skud virkede. Forlagsdirektør Nansen rykkede øjeblikkelig ud med en Erklæring om, at Forlaget var sagesløs: »Bogen skyldes en Forfatter af stor Anseelse«. »En Forfatter, der nærmest tilhører den konservative Lejr«, har afgivet en Censur, der gaar ud paa, at det var »en original, smuk og stærk Bog«, og sluttede med de for Forlaget saa løfterige Ord: »Altsaa i Trykken hurtigst muligt«!

Hr. Nansen vilde altsaa ikke længer bære Ansvaret, de mange Angreb havde ingenlunde været virkningsløse, nu ønskede han

at krybe i Ly bag andre. Og paa Forlaget maa man ikke have anstrængt sig for at holde paa Hemmeligheden, thi snart troede hele København at vide, at »Forfatteren af den store Anseelse« var — Hr. *Laurids Bruun*, og at den »konservative« Censor var — Hr. *Valdemar Rørdam*.

Valdemar Rørdam er — derom kan der ikke tvivles — en dansk Mand med stor Kærlighed til sit Land og megen og ægte Bekymring for dets Fremtid. Men hvordan en Mand med disse Anskuelser — vant til at læse, øvet i at bedømme Bøger og skønne over deres Virkninger, — kan anbefale »En hedensk Sjæl«, der overalt er præget af sædelig Forraadnelse og Opløsning, maa forekomme alle gaadefuldt.

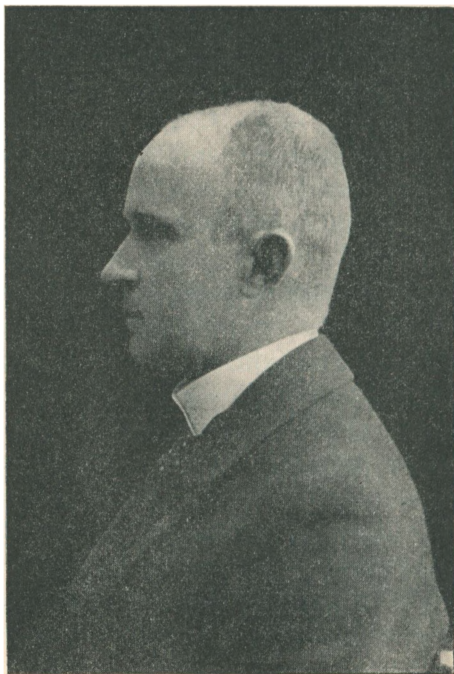
Adskillige af hans Venner haabede, at Rygtet var usandt, men Rørdam bekendte nu, at det var rigtigt nok. Han fremførte som Undskyldning, at han havde læst Bogen i en sildig Nattetime. Og forøvrigt fandt han, »at Bogen ikke blot — hvad det var min Pligt at gøre Forlaget opmærksom paa — vilde blive en *økonomisk* Succes — men ogsaa var et talentfuldt og alvorligt Indlæg i den stadige Kamp mellem Individ og Samfund«.

De voksne og modne Læsere, der ønsker Klarhed over, hvad Hr. Rørdam forstaar ved »et talentfuldt og alvorligt Indlæg«, bør læse Bogen, og de vil da se, at det er lige smaat baade med Talentet og Alvoren. Naar de er færdig med den, vil de sikkert have Bogen døbt om. »En »skiden« Sjæls Historie« var nok saa passende en Titel. Og man kan ikke, naar man har læst al denne Raaddenskab, undgaa at spørge sig selv: Hvor mange — og hvilke — Bøger er paa Valdemar Rørdams anbefaling antaget af Forlaget?

Bemærkningen om »den økonomiske Succes« er imidlertid ikke uden en vis Kynisme. Under Diskussionen om »Kvindehjærter« var det en af Hovedankerne mod Hr. Nansens Forlagsledelse, at han satte Hensynet til økonomiske Succes'er over Hensynet til Folkets Sundhed. En af de ivrigste til at benægte dette var netop — Hr. Rørdam!!

Laurids Bruuns Stilling var sølle og ynkelig. I »Nationaltidende« protesterede han mod at blive udlagt som Fader til Bogen! I »Politiken« anbefalede han den med stor Varme! Valdemar Rørdam havde her adskillig Grund til Skuffelse og Forbitrelse. Han bebrejdede da ogsaa Forfatteren, som baade »Nationaltidende« og »Riget« erklærede

var Hr. Bruun, at han ikke »under Angrebet traadte frem for at tage sit Ansvar.« Hr.

Laurids Bruun.

Bruun skyndte sig bort paa Udenlandsrejse. Forinden havde han dog under de højtideligste Former bebudet et Sagsanlæg mod

Frk. Maria Behrens, der offentlig havde spurgt ham, om han var Forfatter til den hedenske Sjæl, og om han i bekræftende Fald fandt det sømmeligt, at han havde lovprist sin egen Bog i »Politiken«.

Et Aar(!) senere efterlyste Frk. Behrens dette Sagsanlæg, »for,« — skriver hun — »jeg kan ikke tilbringe Resten af mit Livs Dage med at staa i Tableau og vente paa, at Hr. Laurids Bruuns Vredeslyn skal styrte mig ned i Tilintegørelsen.«

Men den tapre Hr. Bruun viste sig at være bleven spag i Mellemtiden. Han oplyste nu, at hans Sagfører havde ladet Sagen falde, fordi den ikke kunde gennemføres, og han sluttede med en trøsterig Bemærkning om, at »de, hvis Dom jeg sætter Pris paa, hverken har troet eller haft Grund til at tro mig i Stand til at indrykke Artikler i Bladene for at rose eller opreklamere en af mig selv forfattet anonym Bog.«

Antager han, at Indholdet af Artiklen, han skrev i »Politiken«, nu er glemt? Eller hvordan?

Paa en af de sidste Sider i den »hedenske Sjæls Historie« er der en begejstret Lovtale over de offentlige Fruentimmer i Paris. Man skulde tro, at hermed var Linen løbet ud.

Men trods de talrige Protester, der hidtil var fremkommen — først fra Læserne selv, dernæst fra de professionelle Anmeldere — udsendte Gyldendals Forlag alligevel til sidst den raaeste af alle de omstridte Bøger, nemlig Fru *Agnes Henningsens* »*Den elskede Eva*«.

Det er ikke den farligste: de to anonyme Bøger er langt mere egnede til at anstifte Ulykker og forgifte unge Sind, — men den overgaar alle de andre i komplet Moralløshed.

Forfatterinden betegner »den fuldendte Elskerinde« saaledes:

»Det er en, som aldrig venter, at hendes Elsker er hende tro. Aldrig plager ham. Aldrig hænger over ham. Derfor maa hun selv have flere for at forsikre sig mod den Ulykke at blive sagt op (!) og ikke vide, til hvem hun skal hælde sit Hoved. Det er en Dame, som aldrig bliver træt, al Tid er henrykt.«

Et Blad mindede efter fuldbragt Læsning træffende om Jeronimus' Ord i »Kilderejsen«: »Her er ikke Kærlighed, Hr. Doctor, her er Liderlighed.«

Netop paa det Tidspunkt, Bogen fremkom, var der i Færd med at rejse sig en stærk Bevægelse for, at Samfundet skulde skride

ind mod Homoseksualisme, derfor vakte den Selvfølgelighed, hvormed Forfatterinden lod Homoseksualister optræde i sin Bog, og den Kærlighedens Kaabe, hun kastede over deres Last, en alt andet end hyggelig Opsigt.

Hvad der kunde siges om de tre foregaaende Bøger, gjaldt i endnu højere Grad denne: den skildrede Perversitet og Degeneration, som kun kan behandles i medicinske Afhandlinger, og som det vil være umuligt for sunde Mennesker at afvinde nogen poetisk Interesse. »Berlingske Tidende« har Ret, naar den rent ud siger: »Det er en *hæslig* Bog at læse, fordi den begramser og træder det i Skarnet, som skulde være Menneskets største Livsværdi.« Og »Berlingske« slutter sin for en Gangs Skyld saa brillant tydelige Artikel med at udbryde: »Man føler sig næsten som *befængt* ved Bogens Læsning.«

Hr. Peter Nansen lod straks Verden vide, at han ikke kunde gøre for, at Bogen var kommen. Havde Valdemar Rørdam Ansvaret for den forrige, saa var det denne Gang *Ernst Bojesen*, der var Synderen. Kedeligt nok for Resten, eftersom det vilde have været en passende Afslutning paa disse Betragtninger: at »*Maria*«s Forfatter havde hjulpet »Den elskede *Eva*« ud til Publikum.

Kedeligt ogsaa for Hr. Bojesens Skyld. Da han i sin Tid gik med til Sammenslutningen mellem sit eget Forlag og Gyldendal, var det — efter hans egne — skriftlige — Ord til en landskendt Forfatter — for at gengive Gyldendal dets gamle Anseelse. Og saa udsender han nu en Bog, hvis væsentlige Læsekreds af anset Mand offentlig stemples som Skøger.

Ved et Møde i Koncertpalæet i April 1911, hvor der taltes om Ungdommens Fjender, udtalte Pastor Nordentoft de myndige Ord (Citatet efter »Nationaltidende«): »Hvad der end kan lægges stakkels, degenererede Forfattere til Last, saa ligger den egenlige Skyld hos den, der udsender saadanne Bøger og tjener Blodpenge derved. Ingen dansk Mand har i lange Tider gjort sit Fædreland saa megen Fortræd som Peter Nansen. Hans Navn nævnes med Foragt i Tusinder af Hjem. Alle hæderlige og fædrelandssindede Mænd bør give deres Harme den rigtige Adresse og vende sig imod ... Nansen og Hegel.«

Ja, Pastor Nordentoft brugte endnu haarde Udtryk, idet han kaldte de to Herrer »Skønlitteraturens Alfonser« — og dermed vel vilde sige, at de levede delvist af utugtige Skriverier. Da vi ikke finder dette Ud-

tryk adækvat, skal vi imidlertid ikke dvæle ved denne Side af Sagen.

Man mærkede, at Ordene paa Mødet var vel overvejede og nøje beregnede. Det var utvivlsomt hans Hensigt at fremkalde et Sagsanlæg. Men det lykkedes ikke. Efter »Politiken«s Referat fandt Hr. Hegel Angrebet latterligt, og Hr. Nansen, den Himmelhund, havde oven i Købet haft sin store Morskab deraf.

Det var Skade, han ikke deltog i Mødet, thi det vilde sikkert have »moret« ham endnu mere at høre det demonstrative, rungende Bifald, hvormed det voldsomme Angreb hilstes af den store og repræsentative Forsamling.

Og det er gaaet med Angrebene paa Hr. Nansens Ledelse af vort største Forlag, som naar man kaster en Sten i Vandet: Ringene breder sig i stadig større Kredse.

Til at begynde med var vi kun nogle faa Navne, som gik igen og igen, hver Gang det var nødvendigt at rejse Kritik. Saa kom »Kvindehjærter« og ruskede op i mange Lægfolk. De opdagede pludselig, at Forlaget var kommen meget længere ned, end sømmeligt og ønskeligt var.

Og nu blev Folk vaagne: ogsaa Pressen,

hvor Hr. Nansen ellers har saa mange solide Forbindelser, begyndte at svigte.

Endelig kom Boghandlerne.

Paa Provinsboghandlernes Sommermøde faldt der saa djærve og hvasse Ord mod det nansenske Misregimente, at man ikke turde have ventet saa ren Kulør fra den Side.

Man forstod, at det ikke længere gik an, at der i den Grad spredtes Smitte i vort Folk fra vort største Forlag. Stiltiende vilde man i hvert Fald ikke lade Ungdommen blive angreben.

Og nu fik Harmen Udslag i den Protest-Adresse, som *P. Lauritsen* planlagde og samlede.

De Foreninger, hvis Bestyrelser erklærede den usædelige Literatur Krig, var *Danmarks-Samfundet*, *Den danske Præsteforening*, *Det danske Missionsselskab*, *Foreningen imod Smudspressen*, *Kristelige Foreninger for unge Mænd* og *Kristelige Foreninger for unge Kvinder i Danmark*, *Landsforbundet Frivilligt Drengesforbund*, *Menighedsforbundet i København af 1898*, *Religionslærerforeningen*, *Ungdommens Vel* og *Vigilia*.

Man vil her se *alle* kirkelige Lejre repræsenterede, og man vil sikkert ogsaa her finde Navne, der staar udenfor dansk Me-

nighedsliv, men som alligevel mener, at et lille Folk som det danske ikke kan bevare sig levedygtigt og sundt uden en stærk Moral.

Kampen er endelig kommen ind i den rette Gænge.

Til at begynde med formede den sig særlig som en *Forfatter*-Protest mod den store Trust. Der var Forfattere, som rædselsslagne flygtede for Hr. Nansen fra Forlag til Forlag — altsammen forgæves, thi Hr. Nansen fulgte smilende efter, opkøbende Forlag efter Forlag, og Forfatterne maatte pænt gaa med i Handelen, — ligesom Besætninger, naar man paa Landet sælger Ejendomme.

Dette kan være trist, men Forfatterne maa selv værge sig herimod gennem deres Kontrakter med Forlæggerne, — at rejse nogen Folkebevægelse paa dette, som der blev forsøgt, er umuligt.

Forøvrigt viste Gratulanternes brogede Skare, der stillede ærbødig lykønskende ved Nansen-Jubilæet, til Overmaal, at man ikke kan bygge alt for meget paa Forfattere. De er som oftest i vort lille Land fattige Folk, og de kapitulerer altfor hastigt for den store Pengekasse, — raaber Hurra for Forlagsdirektøren og tænker paa Honoraret for næste Bog eller Forskuddet.

Selv ideelle Forfattere kan, naar det drejer sig om Penge, undertiden gøre et altfor menneskeligt Indtryk.

Man søgte dernæst at mobilisere vor *Hovedstadspresse*. Og glemte, at ved alle de betydeligste Hovedstadsblade sidder indflydelsesrige Folk, som er knyttede netop til Forlaget. Den Hjælp, de kan give, vil al Tid blive valen og forbeholden.

Og hvem siger for Resten, at Flertallet af vore Hovedstadsjournalister vil føle det som deres Opgave at væрге Hjemmene og Hjemmenes Moral? De er sikkert brave Mennesker, de fleste af dem, har selv gode Hjem, som de slider trofast for at holde oppe, men Journalistens Gerning er saa spredt og vekslende som Døgnets Indhold, og det mærker efterhaanden sin Mand. Det er i vore Dage ikke den gode Skribent, men den kvikke Causeur, der har Forspringet. Det er ikke Oplysning, men Sensation, som skaber det store Oplag. De mest læste Blade efterligner Pressens daarligste Egenskaber henholdsvis i Frankrig og Amerika, Publikum er henrykt herover, — og vi faar en Mængde raptskrivende Journalister, der ikke egner sig til at tale Hjemmets Sag, — deres egne, gode Hjem altsaa ufortalt.

Men naar Bestyrelserne i alle disse Foreninger gør Anskrig, betyder det, at *Hjemmene* selv vaagner. De indser, at det gaar ikke an længere at lade som ingenting. Giften siver ind ad saa mange Veje, gennem Folkebogsamlinger og Læseforeninger, ved billige Tilbud af Bøger, osv. — de, der skulde advare mod den, tier eller anbefaler, — derfor ser Hjemmene nu Virkeligheden i Øjnene. At tie er i Længden daarlig Taktik.

Alle alvorlige Mennesker kender i disse Aar Angsten for vort Lands Fremtid. Tiden er ond ved de smaa Nationer, og det kommende ligger i Mørke og Mulm. Men hist og her bryder der dog Stjærneskin igennem. Man mærker paa mange Maader Fædrelandskærlighed, der er i Vækst og har langt dybere Rødder end Partifølelsen.

Det er — trods alt, hvad der truer, — en aandelig Fremgangstid, vi lever i. Virkelighedssansen, som vi al Tid har haft for lidt af, vokser i disse Aar, og Doktrinerne, som vi al Tid har haft for mange af, imponerer ikke mere.

Men skal det blive til Alvor med Fremgangen, maa vi i dette literære Land for Alvor tage fat paa alle de skidne Tryksager, der vil stjæle vor Ungdoms Kraft.

Derfor er det saa frydefuldt at se Hjemmene vende sig kampberedte mod den Mand, der paa den indflydelsesrige Post, han har, rask væk erklærer det som sin Opgave »at lade Moralen dale«.

Det skal saa nok vise sig – ogsaa i de Bøger, Hr. Nansen udsender paa sit Forlag, — at naar de gode Hjem slutter sig sammen, bliver Hr. Nansen den lille.

Vi er da nu færdige med vor Under-søgelse. Den har ikke været lystelig, men den har været nødvendig.

Og hvad Hr. Peter Nansen angaar, kan man jo her med nogen Ret ved Afslutningen af disse Betragtninger anvende Selma Lagerlöfs Ord om Grevinde Märta: »Jeg har ikke mere at fortælle, og det, jeg har fortalt, har ikke været godt«.

Men derfor skal det ogsaa endnu en Gang betones: det er kun Hr. Nansens Virksomhed ud mod Offenligheden, her er behandlet.

Privat kan han jo godt være den ømmeste Fader, den mest trofaste Ægtefælle, den offervilligste Ven.

De mange, der slaar Ring om ham: værdige Præster, serafiske Frøkener osv., osv., er jo lige saa mange Vidnesbyrd om, at hans

Privatliv maa være et kraftigt Dementi af hans offentlige Virksomhed.

Det er denne — og ikke andet —, her er angrebet.

Og det er denne, som nu indlades til *de danske Hjemms Dom*, — en Dom, som vil blive baade stræng og inappellabel.

JOKUM JOKUMSEN: MOD STRØMMEN.

Nutidsbetragtninger. Udgivne af Mads Jepsen.

»I denne Bog samles som i et Brændpunkt alt, hvad den flittige Skribent har kæmpet for i mange Aar: Sundhed i vort Folkeliv, Hjemmenes Ret og mod alle falske Alliancer.«
(Forfatteren Alfred Ipsen i »Fædrelandet«.)

MADS JEPSEN: JENS VEJMAND.

En gammeldags Nutidsbetragtning.

»Mads Jepsen har en lykkelig Ævne til at slaa ned paa det centrale i de Spørgsmaal, han behandler, og lade alt det uvæsenlige ligge. Derfor er det en Fornøjelse at læse hans Nutidsbetragtning, denne sidste ikke mindre end de tidligere.«
(Forf. Holger Jørgensen i »Vor Fremtid«.)

MADS JEPSEN: TRE FOLKELIGE FORFATTERE.

Med mange Billeder.

»Mads Jepsen skriver om Mennesker, som han forstaar og holder af. Derfor er Bogen bleven saa god, som den er. Og den, der vil have en lige saa myndig som livlig Vejledning til Forstaaelse af tre af vore bedste folkelige Forfatters Liv og Gerning, vil ikke kunne komme udenom Mads Jepsens udmærkede lille Bog.«

(Forfatteren H. E. Egebjerg i »Svendborg Folkeblad«.)

„FOLKELÆSNING“, illustreret Ugeblad. Redaktør: Mads Jepsen.

»Vi nytter atter i Aar Lejligheden til at anbefale »Folkelæsning«, der paa en lige saa selvstændig som fortrinlig Maade redigeres af Mads Jepsen, en Mand med et sikkert Blik for, hvorledes Folks Oplysningstrang heldigst kan tilfredsstilles . . . »Folkelæsning«s Boganmeldelser er en sikker og paalidelig Vejledning for alle, der staar famlende ved Valget af de Bøger, der skal købes til Bogsamlinger, Læsekredse, eller som skal læses i Hjemmet. I den Henseende kan
kelæsning«s Dom. (Det sønde